

Voorjaarsnota 2022

In deze voorjaarsnota gaan we, naast ontwikkelingen in het huidige begrotingsjaar, in op het financiële meerjarenperspectief van de Provincie Zeeland. Bovendien vindt de kaderstelling van de begroting 2023 en meerjarenperspectief 2024 - 2026 plaats in deze nota.

Voorjaarsnota 2022

en meerjarenperspectief 2023 - 2026

Datum: 19 april 2022

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Van strategische opgaven naar grote transities	8
1.1. Algemeen	8
1.2. Opgave Stikstof	10
2. Keuzes in uitvoeringsprogramma's	12
2.1. Inleiding	12
2.2. Ontwikkelingen in de uitvoeringsprogramma's	12
2.3. Grote projecten	23
2.4. Recapitulatie financiële voorstellen	23
3. Ontwikkelingen gestructureerde processen	24
3.1. Instandhouding infrastructuur	24
3.2. Ontwikkelingen provinciefonds	27
3.3. 1 ^e ronde budgetbewaking 2022	29
3.4. Overige ontwikkelingen	30
3.5. Grondbeleid	35
4. Financieel perspectief	36
4.1. Vertrekpunt	36
4.2. Beleidslijn PZEM dividend	37
4.3. Recapitulatie financieel meerjarenperspectief	39
4.4. Ontwikkeling Investeringsagenda	40
4.5. Ontwikkeling algemene reserve en weerstandsratio	40
5. Kaderstelling begroting 2023 en verder	42
5.1. Toevoegen jaarschijf 2026	42
5.2. Indexering	42
5.3. Financiële indicatoren begroting en jaarstukken	42
Bijlagen	44
Bijlage 1: Budgettaire neutrale effecten - 1 ^e ronde budgetbewaking 2022	44
Bijlage 2: Ontwikkeling grondbank en kavelruil	46
Bijlage 3: Beheerplan natte kunstwerken (separate bijlage)	

Inleiding

Begin dit jaar leek het er even op dat we weer in rustiger vaarwater zouden komen. Na een periode van twee jaar waarin de vroegere zekerheid van *kunnen gaan en staan waar je wilt* wegviel, kwam er eindelijk zicht op een terugkeer naar meer normale omstandigheden. De vraag was wat het “nieuwe normaal” eigenlijk zou moeten zijn in een post-corona-wereld. In Zeeland maakten we ons op voor de uitvoering van het landelijke coalitieakkoord, dat eind vorig jaar verschenen is.

Totdat eind februari bleek dat ook *vrede in Europa* geen zekerheid is. Door de inval van Rusland in Oekraïne is er voor het eerst sinds tientallen jaren oorlog in Europa. Een tijd waarvan we hoopten – en dachten – dat die nooit meer terug zou komen. Met talloze slachtoffers en stromen vluchtelingen van – in Europa – ongekende omvang. Ook in Zeeland vangen we vluchtelingen op. Daarmee komt de oorlog gevoelsmatig dichtbij.

Dat betekent dat een nieuwe periode van onzekerheden aanbreekt. Opnieuw is niet te zeggen wat de gevolgen voor Nederland en Zeeland zijn. De economische sancties tegen Rusland kunnen gevolgen hebben voor individuele Zeeuwse bedrijven. De inflatie, die al hoog was, stijgt in zo'n hoog tempo dat een recessie dreigt. Wellicht zal het Rijk in het licht van deze ontwikkelingen ook andere keuzes in de begroting moeten maken dan voorzien in het coalitieakkoord.

Het landelijke coalitieakkoord schetst een belangrijke rol voor de provincies in de transities die voor ons liggen. Samen met enerzijds het Rijk en anderzijds regionale partners zullen we moeten bezien welke bijdragen de Zeeuwse overheden en bedrijven kunnen en willen leveren aan deze grote transities. In de afgelopen jaren hebben we, samen met de partners, veel tijd en energie geïnvesteerd in het ontwikkelen van strategieën voor de Zeeuwse opgaven, die voor een belangrijk deel overeenkomen met de grote transities die het Rijk nu schetst. Het voorwerk ligt er dus in grote lijnen.

De grote uitdaging is nu om ook de uitvoering tot stand te brengen. Dat vraagt intensief overleg en intensieve samenwerking, zowel met het Rijk, als met de Zeeuwse mede-overheden, bedrijven en inwoners. Dan gaat het om vragen als: wat is in Zeeland mogelijk in de grote transities, en wat is daarvoor nodig? En wie doet wat in de uitvoering? En wat betekent dat voor hoe we ons werk doen als provincie, zowel politiek, bestuurlijk als ambtelijk? De strategische agenda's liggen er in grote lijnen. Het is nu zaak om tot gezamenlijke uitvoeringsagenda's te komen. Om echt samen, als één overheid, verschil te maken voor Zeeland.

Al met al ligt er een zeer spannende en uitdagende tijd voor ons als provincies. De agenda voor de komende jaren zal bepaald worden door het invulling geven aan de grote transities van het landelijk gebied, de transities rond energie en klimaat, en de vraagstukken rond wonen en mobiliteit, in een context waar digitalisering een steeds grotere rol gaat spelen. Het Rijk ziet een hoofdrol voor de provincies om al die vraagstukken én alle partijen die nodig zijn voor de uitvoering bij elkaar te brengen. Het komende jaar zal daarom in belangrijke mate in het teken staan van de voorbereidingen van de invulling van die rol.

Op 8 april hebben wij met u het gesprek gevoerd over de opgaven die we op ons af zien komen en wat die voor ons betekenen. Daar zijn in ieder geval een paar hoofdlijnen uit te destilleren. Het is van belang om in gesprek te komen en te blijven met de verschillende overheden in Zeeland, niet alleen op het niveau van de dagelijkse besturen, maar ook op het niveau van PS, gemeenteraden en het AB van het waterschap. Het is van belang om bottom-up te werken, om de verbinding met de samenleving te behouden en de creativiteit van inwoners en bedrijven te benutten. Met andere provincies kunnen we optrekken voor landelijke procesafspraken, maar het is ook belangrijk om een duidelijk eigen geluid te laten horen. En om duidelijk te maken wat Zeeland anders maakt dan andere provincies, wat Zeeland nodig heeft én kan bieden in de grote transities, zoals een delta met experimenteerruimte, gekoppeld aan kennisontwikkeling via het Delta kenniscentrum. Doelen moeten realistisch en haalbaar zijn, in een balans tussen de landelijke transities, Zeeuwse vraagstukken en eigenheid en in balans met de leefomgeving. Het rapport “Leven in Zeeland” van het kenniscentrum Zeeuwse samenleving beschrijft hoe Zeeuwse inwoners de brede welvaart – alles wat bijdraagt aan een goed leven – ervaren en waar aandachtspunten zitten. Dat is belangrijke informatie voor het vinden van de Zeeuwse antwoorden op de samenhang tussen alle opgaven die er spelen in ecologisch, economisch en sociaal opzicht.

Dit alles zal een forse investering vragen, onder meer in menskracht. We kunnen veel, als we de ruimte krijgen en de uitvoeringskracht weten te organiseren. Voorwaarde voor het daadwerkelijk inzetten van de benodigde extra menskracht is wel dat het Rijk ons daartoe ook in staat stelt.

In deze context leggen wij onze voorjaarsnota aan u voor. Net als in de afgelopen jaren in financieel onzekere tijden. Weliswaar stelt het Rijk grote bedragen in het vooruitzicht voor de realisatie van de grote transities, maar voor de eigen provinciale middelen blijft het perspectief beperkt. De afsplitsing van Evides uit PZEM geeft voor de middellange termijn wel zicht op financieel betere tijden.

Voor de korte termijn blijft onze hoofdlijn om zo veel mogelijk te investeren in de toekomst van Zeeland. Wij geven prioriteit aan de uitvoering van het bestaande beleid. Dat betekent dat er, net als in het verleden, niet of nauwelijks ruimte is voor structurele nieuwe ambities. Bij eerdere voor- en najaarsnota's hebben wij daarom de keuze gemaakt om sommige ambities voor een periode van drie jaar te dekken, om daarna te heroverwegen of die ambities worden doorgezet of niet. Voor ambities waarvan duidelijk is dat die een structureel karakter hebben en een heroverweging niet aan de orde is, zoals het tegengaan van ondermijning, stellen wij voor de dekking structureel te maken. Voor alle andere ambities hanteren we de lijn om die te dekken tot en met 2024. Daarmee heeft een nieuw college de tijd om aan de hand van nieuwe accenten voor de komende bestuursperiode een afweging te maken voor continuering of heroverweging. In de najaarsnota geven wij daar een nader perspectief op.

Onze verdere inzet voor de komende jaren beschrijven wij in deze voorjaarsnota. In hoofdstuk 1 gaan we in op de afronding van de Zeeuwse strategische opgaven en de overgang naar de uitvoering van de landelijke transities. In de hoofdstukken 2 en 3 beschrijven we de ontwikkelingen in de uitvoeringsprogramma's en andere ontwikkelingen. In de hoofdstukken 4 en 5 ten slotte

gaan we verder in op het financieel perspectief en de kaderstelling voor de begroting 2023 en verder.

1. Van strategische opgaven naar grote transities

1.1. Algemeen

Bij de start van deze bestuursperiode hebben we - gezamenlijk als GS en PS - vijf strategische opgaven gedefinieerd, die in belangrijke mate aansluiten op grote transities die we op ons af zien komen. De opgaven hebben we aangepakt in een netwerkbenadering. In de eerste fase hebben we het netwerk gebouwd en de strategie samen met onze partners gedefinieerd. We zitten nu in een traject van uitvoering en verdere uitwerking: samen bezien wat nu haalbaar en uitvoerbaar is, en waar nog verder over nagedacht moet worden. Afronding van een opgave betekent daarmee niet dat het denkwerk klaar is: dat gaat een nieuwe fase in. Het proces van het uitvoeren van robuuste maatregelen en verdere ontwikkeling van nieuwe maatregelen gaat door in het netwerk dat is opgebouwd.

Dat wordt versterkt door de grote transities die in het landelijke coalitieakkoord worden beschreven. Het Rijk ziet een hoofdrol voor de provincies in de verbinding van de regio met het Rijk. Dat geldt zowel voor de inhoud – het verbinden van regionale vraagstukken aan die grote transities – als voor het proces om te komen tot daadwerkelijke realisatie van de uitvoering. Vergelijken met hoe de provincies er zo'n vijftien jaar geleden bij stonden, is dat een grote omslag. Toen werd de meerwaarde van de provincies betwijfeld. Het interbestuurlijk programma van de vorige landelijke coalitieperiode zette al de beweging in naar samenwerken als één overheid in plaats van “je bent er van of niet”. Inmiddels ligt er een enorme kans voor de provincies om hun rol als middenbestuur waar te maken. Die ligt vooral in de integratie van landelijke en regionale vraagstukken, waarbij we ook aandacht moeten blijven houden voor de betrokkenheid van onze inwoners. Vanuit het Rijk komt er veel geld. We hebben al veel voorwerk gedaan, hoewel de grote transities soms ook bijstelling of verscherping van de plannen vragen. Nu is het onze kans om dat ook om te zetten in de goede uitvoering voor Zeeland. Dat moet alleen wel snel.

De transitie van het landelijk gebied staat in het verlengde van de strategische opgave stikstof, die we in Zeeland georganiseerd hebben (zie ook 1.2). In het coalitieakkoord worden de termijnen voor het realiseren van stikstofdoelstellingen verkort: de doelen voor 2035 moeten nu in 2030 gerealiseerd zijn. Het Rijk realiseert zich ook dat stikstof niet op zichzelf staat, maar sterke relaties heeft met natuur, biodiversiteit, water, volhoudbare landbouw etc. De gebiedsplannen, die vanuit de wet Stikstofreductie en natuurverbetering al verplicht waren voor stikstof, moeten worden verbreed naar het gehele landelijke gebied: niet alleen voor natuurdoelstellingen, maar ook voor de maatregelen vanuit de Kaderrichtlijn Water, de doelen op biodiversiteit en volhoudbare landbouw. Het Rijk wil dat alle provincies in 2023 gebiedsplannen vaststellen waarin de te bereiken concrete (getalsmatige) doelstellingen en de te nemen maatregelen worden vastgelegd. Al deze zomer zullen daar de eerste stappen in worden gezet en de gebiedsdoelen worden beschreven, zoals gezegd onder de voorwaarde dat het Rijk ons daartoe ook in de gelegenheid stelt.

Ook voor de energietransitie zijn de doelstellingen aangescherpt, van 49% reductie CO₂ naar 55% reductie CO₂. Dat vraagt wellicht een aanscherping van de bestaande RES. En waar bij de transitie landelijk gebied veel van de uitvoering door onszelf als provincie in gang zal moeten

worden gezet, is onze rol in de energietransitie meer regisserend. De gemeenten zullen een belangrijke uitvoeringstaak op moeten pakken als het bijvoorbeeld gaat om aardgasvrije wijken.

Het Rijk maakt aparte afspraken met de grootste uitstoters van CO₂ in Nederland (waarvan er drie in Zeeland gevestigd zijn). Maar om bedrijven in de Kanaalzone om te laten schakelen naar duurzame energie, zal het energienetwerk moeten worden aangepakt, bijvoorbeeld door de realisatie van 380 kV-leidingen en een waterstof-backbone. Waarschijnlijk worden we als regio wel gevraagd om medewerking te verlenen aan de planologische en andere procedures. De uitvoeringsregie op de regionale energie-infrastructuur ligt bij de provincies. Het landelijke denken over de energietransitie is nog wat minder ver dan de transitie landelijk gebied. In de Najaarsnota bestaat wellicht meer duidelijkheid over de richting.

Het Rijk heeft aangegeven de kerncentrale in Borsele langer open te willen houden en ook nieuwe kerncentrales te willen overwegen. Het belang van kernenergie in de totale energiemix is begrijpelijk. Tegelijkertijd is voor ons nu de aandeelhoudersstrategie van PZEM leidend, die uitgaat van sluiting van de kerncentrale in 2033. Een verzoek van de minister om daarop terug te komen is wat ons betreft bespreekbaar, in een context waarin nucleaire ontwikkelingen een daadwerkelijke meerwaarde voor Zeeland hebben. Waarin het niet alleen om het opwekken van energie gaat, maar ook om kennisontwikkeling en opleidingen daaromheen, onderzoek of zelfs een onderzoeksfaciliteit naar de verkorting van levensduur van radioactief afval, en om het onderzoeken van de mogelijkheden van thoriumcentrales. En dat Zeeland met een dergelijk nucleair cluster ook een duidelijke positie krijgt in de infrastructuur voor duurzame energie, zoals waterstof. Randvoorwaarde daarbij is dat investeringen in verlenging van de levensduur het huidige perspectief voor Zeeland en de aandeelhouders niet negatief beïnvloeden. Tegelijkertijd zullen we ook het gesprek met andere aandeelhouders moeten voeren, die ook hun opvattingen hebben over het eventueel bijstellen van de aandeelhoudersstrategie en nieuwvestiging van kerncentrales.

Wij verwachten dat een verzoek van de minister om mee te werken aan verlenging van de levensduur, plus een kernenergiebrief nog voor de behandeling van deze voorjaarsnota verschijnen. Wij zullen u daar uiteraard zo snel mogelijk over informeren, inclusief onze gedachten bij de vervolgstappen.

Er is in de afgelopen jaren in Zeeland een Woonagenda opgesteld, waarin gemeenten en provincie hun gezamenlijke ambities op de ontwikkelingen hebben vastgelegd. We zien zowel eigen vraagstukken in Zeeland (zoals de match tussen vraag en aanbod, de noodzaak om de bestaande woningvoorraad te verbeteren en te verduurzamen) als mogelijkheden om ook de regionale en landelijke problematiek te verbinden. Vanuit het Rijk wordt voor de realisatie van een miljoen woningen in 10 jaar primair gekeken naar 14 verstedelijkingsregio's, maar de opgave is zo groot dat ook daarbuiten gezocht zal moeten worden. Het streven is daarom om in gesprek met de minister voor VRO te bezien hoe de vraagstukken in Zeeland aansluiten bij de vraagstukken van het Rijk, en of we tot een gezamenlijke woondeal kunnen komen, waarin de doelen van Rijk en regio aan elkaar verbonden worden.

De lijn die we in de strategie voor slimme mobiliteit hebben uitgezet sluit prima aan op het denken van het ministerie: meer inzetten op smart mobility, elektrisch vervoer en mobiliteitshubs.

Voor de uitvoering komt het ook aan op het zoeken van slimme verbanden met de grote transitie die hiervoor genoemd zijn. Passend binnen het landelijk toekomstbeeld OV werken we in Zeeland aan nieuwe fijnmazige mobiliteitsconcepten zoals de Flextaxi en deelmobiliteit, én aan een nieuwe concessie voor snelle bussen van hub naar hub. We zoeken samenwerking met het Rijk voor onze hub-ontwikkeling en financiële ondersteuning daarbij, passend binnen het landelijke programma Ketens en Knopen en de SPUK deelmobiliteitshubs. In lijn met landelijke afspraken hebben we een Regionaal Data Team, dat data verzamelt over (gebruik) infrastructuur, reizigersvraag en reizigersaanbod. Deze data vormen een goede basis om de reiziger nog beter te ondersteunen in een comfortabele reis binnen Zeeland. Vanuit de Krachtenbundeling Smart Mobility trekken we samen met Rijk en andere Provincies op om gezamenlijk kennis te ontwikkelen en te delen over nieuwe Smart Mobility toepassingen zoals autonoom vervoer, slimme verkeerslichten en Mobility as a Service.

De omgevingsvisie tenslotte is eind vorig jaar vastgesteld. Omdat de omgevingsvisie een dynamisch document is, zullen er in de toekomst regelmatig updates moeten plaatsvinden. Het landelijke coalitieakkoord schetst dat de nationale omgevingsvisie verder aangescherpt zal worden. Vermoedelijk zal ook dat proces leiden tot aanpassingen in de Zeeuwse omgevingsvisie, maar op welke wijze precies is nu nog niet aan te geven. Op dit moment geeft de omgevingsvisie de breedte van de gewenste ontwikkelingen aan in een toekomstperspectief tot 2050. Waar precies op wordt ingezet en welke speerpunten daaruit gekozen worden is ook een politiek-bestuurlijke keuze in de toekomst.

1.2. Opgave Stikstof

Zoals gezegd hebben we voor vrijwel alle strategische opgaven, die eerder waren gedefinieerd, gezamenlijk de richting bepaald met het vaststellen van een uitvoeringsstrategie. Formeel ressteert alleen nog de opgave stikstof.

Gerechtelijke uitspraken in het land, aanpassingen in het rekenmodel en een steeds groter besef dat stikstofdepositie omlaag moet, maken het ook in Zeeland steeds moeilijker vergunningen te verlenen. De legalisatie van PAS-meldingen is in 2021 gestart via een landelijk legalisatie programma, maar ook dit verloopt langzaam door het tekort aan stikstofruimte dat daarvoor nodig is.

(Periode 2022 - 2026 bedragen x € 1.000)		
	Budgettaire ruimte	Invest. agenda
Opgave stikstof (2022 en 2023)		-550

Het coalitieakkoord van de regering maakt duidelijk dat er meer moet gebeuren. De doelen uit de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering worden versneld en er is € 25 miljard vanuit het Rijk beschikbaar gesteld. Naast aanscherping van de doelen worden deze gekoppeld aan water-, klimaat- en natuurdoelstellingen en zijn provincies verplicht dit uit te werken in gebiedsplanen. Deze moeten uiterlijk op 1 juli 2023 aan de minister worden aangeboden en dus voor die tijd zijn vastgesteld. Via een Nationaal Programma Landelijk Gebied worden deze integrale doelstellingen verder vormgegeven. De hoofdlijnenbrief die de minister in april verstuurde maakt duidelijk dat de doelen, aanpak en maatregelen onontkoombaar worden gesteld.

Op hoofdlijnen past dit binnen de pijlers uit de Zeeuwse aanpak stikstof, namelijk bronmaatregelen in combinatie met versterking van natuur. Wij zetten in op haalbare en realiseerbare doelen, waarbij álle sectoren hun bijdrage leveren. In Zeeland kunnen de stikstofdoelstellingen uit het coalitieakkoord en de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering niet behaald worden via een aanpak van alleen de landbouw. In het Zeeuwse gebiedsplan zal helder worden dat een aanpak op scheepvaart, industrie, buitenland en de meetcorrectie onmisbaar is.

Bronaanpak krijgt niet alleen gestalte via opkoopregelingen in de landbouw. Bronaanpak in mobiliteit en industrie krijgt ook via andere opgaven en uitvoeringsprogramma's aandacht. Daarnaast ligt er een verantwoordelijkheid bij het Rijk, voor bijvoorbeeld walstroom in zeehavens. De buitenlandstrategie is door het Rijk in 2021 opgepakt zal in 2022 duidelijker vorm krijgen. Daarnaast blijven wij, samen met de andere kustprovincies, het Rijk in 2022 aanspreken op verdergaande maatregelen in de scheepvaart en het ontrafelen van de meetcorrectie (ammoniak van zee). Samen met de zuidelijke provincies en de Vlaamse overheden werken we aan een helder toetsingskader. De Vlaamse stikstofaanpak die begin 2022 vorm heeft gekregen maakt duidelijk dat ook in Vlaanderen stikstof een belangrijk dossier is.

De urgentie om concrete stappen in het stikstofdossier te zetten is nooit eerder zo groot geweest. Daarom verlengen wij de opgave stikstof met in ieder geval twee jaar. Daarvoor is € 275.000 per jaar nodig. Onderdeel daarvan is het voortzetten van de monitoring van stikstofbronnen door onder andere satellietmetingen voor zowel stikstofdioxiden (NOx) als ammoniak (NH3), de koppeling van data en de analyse daarvan. Daarnaast moeten de gebiedsprocessen in de Kop van Schouwen en de Manteling van Walcheren in 2022 intensiever worden aangepakt. Om in 2023 een gebiedsplan op te kunnen leveren wordt tevens een intensief proces met bijbehorende kosten verwacht.

Ook in 2022 blijven we de opkoopregelingen van het Rijk uitvoeren. Met de middelen die in 2021 beschikbaar zijn gesteld wordt momenteel met 3 bedrijven gesproken over beëindiging of omschakeling. Naar verwachting kunnen wij ook in 2022 een zelfde aantal bedrijven beëindigen, onder dezelfde voorwaarden van cofinanciering. De indirecte (proces)kosten die niet in aanmerking komen om gedekt te worden uit de uitkering van het Rijk, zoals taxatiekosten, notaris-kosten, kosten van inhuur, etc, dekken wij uit de middelen (€ 400.000) die reeds in de na-jaarsnota 2020 zijn toegekend voor de opkoopregeling stikstof.

Het aanbod uit de IPO-stikstof-propositie van 2021 is niet vrijblijvend. Mede op grond daarvan ziet het Rijk de provincies als belangrijke partner in de aanpak van de transitie in het landelijk gebied. Het proces naar een integraal gebiedsplan zal in 2022 intensief worden. Omdat dit in alle provincies speelt – een ook het Rijk veel menskracht aantrekt - kan het vinden van de benodigde capaciteit, ook voor de grote uitvoeringsopgave in latere jaren, problematisch blijken.

Voorgesteld besluit: In de jaren 2022 en 2023 jaarlijks € 275.000 onttrekken uit de investeringsagenda ten behoeve van de opgave stikstof.

2. Keuzes in uitvoeringsprogramma's

2.1. Inleiding

In de inleiding is al geschetst dat, evenals in voorgaande jaren, de ruimte voor structurele ambities zeer beperkt is. Wij geven prioriteit aan de uitvoering van het bestaande beleid, zoals de uitvoering van de strategieën die zijn ontwikkeld in de strategische opgaven. Voor zover er ruimte is, gebruiken we die ook voor inzet op de grote transities, zoals rond wonen. Zoals ook al in de inleiding is beschreven, zorgen we dat nieuwe of bestaande ambities die heroverwogen kunnen worden doorlopen tot en met 2024. Voor de begroting 2025 zal door het volgende college een keuze gemaakt moeten worden welke ambities wel of niet verder doorgetrokken kunnen worden. Uiteraard blijven wij zoeken naar mogelijkheden voor aanvullende financiering, zoals Europese subsidies, om samen met onze partners verdere invulling te geven aan de gezamenlijke Zeeuwse ambities.

2.2. Ontwikkelingen in de uitvoeringsprogramma's

2.2.1. Ondernemend Zeeland (Uitvoeringsprogramma Regionale Economie)

In de afgelopen jaren is veel geld beschikbaar gesteld voor coronaherstelmaatregelen voor het MKB, via versterking van de fondsen van de NV Economische Impuls. In januari 2020 heeft de Europese Commissie, in het kader van de Europese Green Deal, een Fonds voor een Rechtvaardige Transitie voorgesteld, het Just Transition Fund (JTF). Dat fonds is bedoeld om de industrie versneld van fossiel naar klimaat-neutraal te brengen. In december 2020 heeft het Rijk € 58,5 miljoen toegewezen aan de regio Zeeuws-Vlaanderen. De middelen uit dit fonds dienen te worden ingezet voor de grote transitieopgaven waar de regio voor staat vanwege de klimaattransitie en de bijbehorende sociaal economische uitdagingen. De provincie dient dan komende jaren wel bij te dragen aan de Technische Bijstand (uitvoeringskosten) van de EFRO-programma's om deze fondsen daadwerkelijk in te zetten. Wij stellen voor om hiervoor in de totale programmaperiode € 1.136.000 te onttrekken uit de budgettaire ruimte.

(Periode 2022 - 2026 bedragen x € 1.000)		Budgettaire ruimte	Invest. agenda
JTF (technische bijstand) (2022 e.v.)		-1.136	
Circulaire economie (2022)		-50	
Zeeland in Stroomversnelling (2023)			-1.750

Zeeland in Stroomversnelling (ZiS)

Het Rijk, de Provincie Zeeland en de Zeeuwse gemeenten hebben het initiatief genomen om een gezamenlijk fonds voor economische structuurversterking in het leven te roepen: de subsidieregeling Zeeland in Stroomversnelling. De regeling wil innovatie in de sterke economische sectoren in onze provincie stimuleren. De Provincie heeft zich verbonden aan deze regeling middels cofinanciering. Wij stellen voor om in 2023 hiervoor € 1,75 miljoen uit de investeringsagenda beschikbaar te stellen.

Circulaire economie

Om ondernemers te inspireren tot innovaties en het zetten van stappen in de richting van een circulaire bedrijfsvoering is een aanvulling in het werkbudget circulaire en biobased economy nodig. Wij stellen voor daar € 50.000 uit de budgettaire ruimte voor beschikbaar te stellen.

2.2.2. Woonplaats Zeeland (Uitvoeringsprogramma Fysieke Leefomgeving)

Het programma Woonplaats Zeeland richt zich op een breed scala aan doelen en projecten, gericht op de verbetering van het woon-, werk- en leefklimaat.

Het landelijke tekort aan woningen en de stijgende huizenprijzen gaan ook aan Zeeland niet voorbij. De krapte op de woningmarkt is een urgent vraagstuk. Zeeland is meer in trek als woonprovincie: sinds enkele jaren neemt de instroom vanuit andere delen van Nederland toe. Naast beschikbaarheid en betaalbaarheid is de kwaliteit van de woningvoorraad een belangrijke opgave. In het ruimtelijk domein heeft het Rijk met de komst van een minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening de ambitie om de regie op de ruimtelijke ordening, en met name op het wonen, weer meer in handen te nemen. Voor het programma is tot slot relevant dat de besluitvorming over de inwerkingtreding van de Omgevingswet opnieuw is uitgesteld tot eind 2022.

(Periode 2022 - 2025 bedragen x € 1.000)	Budgettaire ruimte	Invest. agenda
Lege panden regeling (2023 en 2024)		-2.000
Woonfonds (gebiedsgerichte regeling) (2023 en 2024)		-2.000
Convenant Veerse Meer (2023 en 2024)	-180	
Vrijval SOK Veerse Meer (2022 en 2023)	307	
Gebiedsvisie Veerse Meer (2022 en 2023)	-150	
Zandsuppletiefonds (2022)	-150	

Ruimtelijke kwaliteit: woonagenda

In 2021 is de Zeeuwse woonagenda door alle colleges van B&W en door GS vastgesteld. Hierin hebben we samen met de gemeenten de ambitie uitgesproken dat we in 2040 in Zeeland een toekomstbestendige woningvoorraad hebben, die in kwaliteit (bijvoorbeeld levensloopbestendig en klimaatbestendig) en kwantiteit aansluit bij de vraag. Het is nu zaak de Woonagenda uit te werken in een uitvoeringsprogramma, om de opgave aan te pakken in de verschillende actielijnen, met concrete doelen en maatregelen.

Het kabinet heeft de ambities en doelen onlangs kenbaar gemaakt in de Nationale Woon- en Bouwagenda. De doelen van het kabinet richten zich op de beschikbaarheid (versnelling woningbouw), de betaalbaarheid en de kwaliteit van de woningen (duurzame huisvesting voor iedereen bereikbaar). De intentie van het Rijk is om per provincie afspraken te maken. De Zeeuwse Woonagenda biedt daar een goed vertrekpunt voor.

Het uitvoeringprogramma en de hernieuwde aandacht en (financiële) inzet van het Rijk maken een meerjarige en duurzame betrokkenheid van de provincie meer dan ooit nodig. Mede vanwege de grote maatschappelijke urgentie werken wij aan een overkoepelende regeling met daarin aandacht voor drie speerpunten, te weten een alternatieve aanpak voor de PIW, de uitvoering van gebiedsgerichte projecten en het benutten van leegstaande panden voor woningbouw. Dit sluit aan bij de ambitie die uw Staten in meerdere vergaderingen, waaronder de bespreking van het Rekenkameronderzoek, hebben uitgesproken. De PIW-regeling is op verzoek

van uw Staten geëvalueerd. Die evaluatie krijgt een financiële vertaling in onderstaande voorstellen.

We realiseren een overkoepelende Zeeuwse regeling, in overeenstemming met de algemene lijn uit deze voorjaarsnota voorlopig in de periode tot en met 2024, met de volgende onderdelen:

- Instellen subsidieregeling Gebiedsgerichte aanpak met € 1,5 miljoen per jaar. Wij stellen voor om voor de jaren 2023 en 2024 hiervoor € 1 miljoen per jaar te onttrekken uit de investeringsagenda. Daarnaast wordt € 0,5 miljoen per jaar in 2022, 2023 en 2024 uit het budget van de PIW-regeling hiervoor ingezet.
- De PIW-regeling, waarvoor momenteel € 1 miljoen per jaar structureel beschikbaar is, zetten we in 2022, 2023 en 2024 aangepast voort met een budget van € 0,5 miljoen per jaar. Vanaf 2025 blijft € 1 miljoen beschikbaar.
- Voortzetten van de leegstaande panden regeling (HELP) in de jaren 2023 en 2024 met € 1 miljoen per jaar en deze bedragen te onttrekken uit de investeringsagenda.

In het landelijke coalitieakkoord en de nieuwe Nationale Woon- en bouwagenda worden regelingen voorzien, zoals het Volkshuisvestingsfonds en de Woningbouw Impuls, die wellicht om cofinanciering vragen. Daar komen we in de Najaarsnota op terug, evenals op het eventueel benodigde uitvoeringsbudget Woonagenda.

Tot slot willen we ook onze rol als provincie op het gebied van het faciliteren van de gemeenten, de monitoring en de kennisdeling verder brengen. Onderdeel daarvan is de inzet van de flexpool, voor de versterking van de uitvoeringcapaciteit van de gemeenten.

Gebiedsvisie Veerse Meer

De gebiedsvisie Veerse Meer is eind 2021 door de initiatiefnemers en maatschappelijke partners vastgesteld.

Tot de zomer wordt gezamenlijk gewerkt aan het opstellen van een uitvoeringsprogramma. Voorziena acties zijn bijvoorbeeld een onderzoek naar de kwaliteit en financiering van de recreatieve voorzieningen, de evaluatie participatieproces/netwerksturing, het versterken van de communicatie en het uitwerken van de gebiedskarakteristiek. Vaststelling van het uitvoeringsprogramma, inclusief een begroting, verwachten we rond de zomer van 2022. Voor 2022 en 2023 houden we rekening met jaarlijkse provinciale bijdragen van € 75.000.

Dit bedrag kan worden gedekt doordat de samenwerkingsovereenkomst Veerse Dam, die in 2010 is aangegaan, inmiddels is beëindigd. Daarmee valt een incidenteel bedrag van € 307.000 vrij. Het resterende bedrag voegen we toe aan de budgettaire ruimte.

De gebiedsvisie is ook van belang voor de huidige samenwerking in het convenant onderhoud recreatieve voorzieningen Veerse Meer. Nu de gebiedsvisie is vastgesteld kan ook het convenant herzien worden. Onder voorbehoud van de uitkomsten van onderzoek naar de kwaliteit en financiering van recreatieve voorzieningen voorzien we een jaarlijkse bijdrage voor 2023 en 2024 van € 90.000. Dat is hetzelfde bedrag als de bijdrage voor 2022, die al eerder is toegerekend.

Zandsuppletie

Vanuit de Zeeuwse Kustvisie wordt gestreefd naar een Zeeuws suppletiefonds waaraan de kustgemeenten structureel bijdragen. In het verleden is vanuit de provincie een eenmalige bijdrage van € 150.000 toegezegd. De daadwerkelijke vorming van het fonds heeft zoveel vertraging ondervonden, dat dit bedrag weer is vrijgevallen. Inmiddels wordt de besluitvorming wel voortvarend opgepakt. Wij treden in overleg met de kustgemeenten hierover. Daartoe reserveren wij alsnog een bedrag van € 150.000.

Grondwatermonitoring

De komende jaren (met het accent op de jaren 2023 en 2024) wordt een grootschalige update van de grondwatermeetnetten gerealiseerd. Het betreft de automatisering van het bestaande grondwatermeetnet-kwantiteit (ruim 200 locaties), een uitbreiding met circa 40 nieuwe locaties voor de monitoring van het zoet-zout grensvlak (zoetwatervoorkomens) en de inrichting en automatisering van een hydrologisch meetnet natuur. Dit zijn ruim 400 locaties en het betreft zowel grond- als oppervlaktewatermonitoring.

Naast grondwatermonitoring is ook grondwatermodellering een opgave. In de programmering voor het Deltafonds (2022-2027) worden projecten met betrekking tot (grondwater)monitoring en modellering voorzien. De projecten die via het Deltafonds gerealiseerd kunnen worden gaan via de (kosten)verdeelsleutel 25% Rijk, 37,5% Waterschap en 37,5% Provincie.

Deze uitbreiding en automatisering van het meetnet en de modellering kunnen worden gedekt door € 750.000 te onttrekken aan de grondwatervoorziening, € 450.000 beschikbaar te stellen uit het SPUK-programma Natuur en bijdragen via het Deltafonds aan te vragen van € 583.000. Daarmee komt een totaal investeringskrediet grondwatermodellering van € 1,8 miljoen beschikbaar.

2.2.3. Iedereen telt! (Uitvoeringsprogramma Cultuur, Erfgoed, Leefbaarheid en Sport)

Het cement van onze samenleving wordt gevormd door ontmoetingen en het samen komen: van sport tot culturele activiteiten, van kerk tot dorpshuis. Juist dat 'samen komen' heeft in de afgelopen jaren sterk onder druk gestaan.

Coronaherstel

In de voorjaarsnota 2021 en de najaarsnota 2020 hebben wij middelen beschikbaar gesteld voor Coronaherstel van de culturele sector tot een bedrag van in totaal € 1,2 miljoen: € 0,9 miljoen ten laste van de algemene reserve en € 0,3 miljoen ten laste van de investeringsagenda. Daarnaast zijn via verschillende speciale uitkeringen middelen van het Rijk beschikbaar gesteld. Het Rijk heeft aangegeven dat wij dit jaar nog een aanvullende bijdrage van ca. € 1,2 miljoen kunnen verwachten. Deze bijdrage vervangt grotendeels eerdere inspanningen die wij vanuit provinciale middelen hebben ingezet. Daarom kan een bedrag van € 0,9 miljoen terugvloeien naar de algemene reserve en € 0,3 miljoen naar de investeringsagenda. In de najaarsnota zullen wij bezien of, vanwege tekorten bij de gesubsidieerde instellingen (blijkend uit hun jaarrekening) aanvullende tegemoetkomingen noodzakelijk zijn.

Daarnaast willen wij enkele aanvullende maatregelen treffen om de culturele sector te versterken c.q. te ondersteunen in herstel van de Coronaperiode. Dan gaat het om museumbeleid en de ondersteuning van de culturele instellingen en zelfstandige kunstenaars.

Museumbeleid

Ons huidige museumbeleid heeft een looptijd tot en met 2024. Voor de resterende looptijd van deze planperiode willen wij de Zeeuwse themamusea een tijdelijke impuls geven om verder te professionaliseren en zo bij te dragen aan herstel van de coronaperiode. De totale kosten hiervan bedragen € 0,8 miljoen. Over het museumbeleid ná 2024 en de budgetten die daarbij worden ingezet zal op een later moment een besluit genomen worden.

(Periode 2022 - 2025 bedragen x € 1.000)	Budgettaire ruimte	Invest. agenda
Themamusea (2022, 2023 en 2024.)	-800	
Four Freedoms awards (2022 e.v.)	-100	
Depot erfgoed Zeeland (2022 t/m 2025)	-400	
Sportakkoord (2024)	-250	
Sportevenementen (2022 en 2023)	-100	
Versterking culturele sector (2022 en 2023)	-300	

Ondersteuning culturele ondernemers en individuele kunstenaars

Voor culturele instellingen en individuele kunstenaars is het niet altijd eenvoudig om fondsen te verwerven. Wij willen hen hierbij ondersteunen door de inzet van een specialist, die kan helpen bij het zelfredzamer worden in het aantrekken van fondsen. Dat vraagt een bedrag van € 100.000.

Daarnaast hebben individuele kunstenaars veelal geen gebruik kunnen maken van de Corona-regelingen. Om ook hen te ondersteunen wordt er een regeling uitgewerkt waarbij, door cofinanciering (bijvoorbeeld een vouchersysteem), initiatieven mede worden gefinancierd. Hiervoor stellen we € 200.000 beschikbaar.

Four Freedoms award

De kosten voor de tweejaarlijkse uitreiking van de Four Freedoms awards zijn met € 20.000 per jaar gestegen door toegenomen eisen qua beveiliging en het toevoegen van een publieksprogramma. Voorgesteld wordt dat structureel aan te vullen vanuit de budgettaire ruimte.

Depot erfgoed Zeeland

Depotbeheer is een wettelijke taak van de provincie. Daarin zijn echter achterstanden opgelopen, die kunnen worden weggewerkt in een programma van 4 jaar. De kosten hiervan bedragen € 100.000 per jaar.

Sport

Het Zeeuwse sportakkoord, dat in 2019 van start is gegaan, kent inmiddels zo'n 80 deelnemende partijen. Het akkoord gaat niet puur over sport, maar vooral over bewegen en gezond blijven. Dat blijft hard nodig: we bewegen nog altijd te weinig, we zijn gemiddeld te zwaar en onze kinderen blijven motorisch achter. Het Zeeuws Sportakkoord is vanaf de start een voorbeeld in het land, maar veel belangrijker: het brengt mensen echt in beweging. In overeenstemming met de algemene lijn die in de inleiding is beschreven stellen wij voor het sportakkoord te

verlengen tot en met 2024 en daarvoor € 250.000 uit de budgettaire ruimte ter beschikking te stellen.

In 2020 en 2021 zijn nagenoeg alle evenementen als gevolg van de Coronamaatregelen afgeblazen. Voor reguliere jaarlijks terugkerende evenementen betekende dat annulering; voor een aantal incidentele evenementen uitstel. Die uitgestelde evenementen komen nu in 2022 en 2023 bovenop de reguliere evenementen zoals de Kustmarathon Zeeland. We stellen voor het budget voor 2022 en 2023 met € 50.000 te verhogen om het “inhalen” van deze uitgestelde evenementen mogelijk te maken.

2.2.4. Mobiliteit op maat (Uitvoeringsprogramma Regionale Bereikbaarheid)

Goed wonen, werken en leven in Zeeland vraagt om een optimale bereikbaarheid. Dat betekent niet per se méér mobiliteit. Een fysieke verplaatsing is immers niet altijd nodig, zo is in de corona-periode gebleken. Ook kan vanuit een ruimtelijk perspectief gezorgd worden voor slimme locatiekeuzes, waardoor lopen en fietsen vaker in aanmerking komen. Dat moet dan wel veilig kunnen gebeuren. Daarvoor is goede infrastructuur nodig, naast inzet op het juiste verkeersgedrag in ROVZ-verband.

Vanuit de Regionale Mobiliteitsstrategie Zeeland werken wij samen de gemeenten aan een slim en duurzaam systeem dat optimale vervoermogelijkheden biedt voor Zeeuwen die geen eigen vervoer willen of kunnen gebruiken. Zeeland is Living Lab Slimme Mobiliteit. Trein, snelbus en Westerschelde Ferry vormen de basis. Deelmobiliteit, flexbus en vrijwilligersinitiatieven zorgen voor aanvullend vervoer. Hubs vormen de fysieke koppelpunten. Er komt veel innovatie bij kijken, zowel technisch (inzet van data en Mobility as a Service) als in het organiseren (mobiliteitscentrale).

(Periode 2022 - 2025 bedragen x € 1.000)	Budgettaire ruimte	Invest. agenda
Rotonde N288 Valkenisseweg (2024)		-750
Rotonde N290 Spuiweg en Oude Zoutdijk (2023)		-800
Prijsonwikkeling infrastructuur (2023)		-600
Motie binnenvaart (2023)	-100	

Goederenvervoer en (slimme) logistiek zijn belangrijk voor de Zeeuwse havens. In 2022 is een startbesluit voorzien voor de Goederenvervoercorridor Zuid (route Amsterdam-Rotterdam-Antwerpen). Provincie Zeeland en North Sea Port zijn hierop aangesloten. We zetten in op multi-modaliteit en duurzaamheid, alsmede op het benutten van kansen die digitalisering, innovatie en energietransitie bieden.

Vanuit de gezamenlijke intentieverklaring werken België, Vlaanderen en Nederland door aan de verbetering van de spoorverbinding Gent-Terneuzen. De aanvraag bij het Nationaal Groeifonds is in april toegekend.

Coronaherstel openbaar vervoer

Sinds maart 2020 heeft het openbaar vervoer te maken met reizigersuitval. Er is inmiddels sprake van herstel, maar zeker het busvervoer zit nog ver onder het niveau van 2019. Omdat het openbaar vervoer een vitale sector is, springt het Rijk financieel bij. En doordat wij – con-

form landelijke afspraken – de exploitatiebijdrage voor 100% blijven doorbetalen, is de dienstregeling tot nu toe grotendeels behouden gebleven. Inmiddels is er vooral kwetsbaarheid door gestegen brandstofprijzen en hoog ziekteverzuim onder de chauffeurs.

De beschikbaarheidsvergoeding van het Rijk wordt nog doorgezet tot eind 2022. We bezien nog of het volledig continueren van de exploitatiebijdrage door de provincie daarna voldoende is voor behoud van de reismogelijkheden: de opbrengsten blijven naar verwachting ook dan nog steeds lager dan in 2019. Deels is dit op te lossen door de inzet van flexibeler en kleinschaliger vervoer – in lijn met de Regionale Mobiliteitsstrategie – in combinatie met een beperkte vermindering van de dienstregeling. Afhankelijk van het voorzieningenniveau dat we in stand willen houden is denkbaar is echter dat er zowel in 2022 (vanwege doorwerking van de sterk gestegen brandstofprijzen), als in 2023 en 2024 nog extra budget benodigd is. Dat geldt voor de busconcessie en mogelijk ook voor het fietsvoetveer. Hiertoe lopen momenteel gesprekken met de vervoerders. Op dit moment is nog geen concreet bedrag aan te geven, maar de totale omvang zal van betekenis zijn. In lijn met de besluiten van vorig jaar ligt dekking uit de algemene reserve voor de hand. Zo nodig doen wij vooruitlopend op de najaarsnota concrete voorstellen aan u.

Wegeninvesteringen

Wij blijven investeren in het vlot, veilig en betrouwbaar houden van het wegennetwerk. Wij stellen voor om voor twee rotondes middelen beschikbaar te stellen uit de investeringsagenda, namelijk voor het kruispunt N288/Valkenisseweg te Biggekerke en de N290/Oude Zoutdijk te Hulst. Op beide kruispunten staan nu verkeerslichten die vervangen moeten worden. Vanuit verkeerskundige en ruimtelijke overwegingen is gekozen om rotondes aan te leggen ter vervanging van de verkeerslichten. Dat past in het verkeersbeeld en draagt bij aan de verkeersveiligheid. De kosten per rotonde bedragen € 1 miljoen. Wij stellen voor om investeringskredieten voor dit bedrag te vormen. De dekking hiervoor kan gedeeltelijk worden verkregen doordat de afschrijvingslasten van de verkeerslichten vervallen. Aanvullend stellen wij voor om € 750.000 in 2024 voor de rotonde N288 en € 800.000 in 2023 voor de rotonde N290 uit de investeringsagenda beschikbaar te stellen. Die bedragen voegen we toe aan de dekkingsreserve wegeninvesteringen, waaruit de afschrijvingslasten over 35 jaar worden gedekt.

Prijsontwikkeling infrastructuur

Sinds enige tijd is er sprake van forse prijsstijgingen in de weg- en waterbouw. De algemene prijsindex voor investeringen in de wegenbouw bedroeg ruim 10 % over de periode oktober 2020 - oktober 2021, door hogere prijzen voor materialen en arbeid, plus krapte in de markt. Sindsdien is de inflatie nog verder toegenomen. Dat heeft consequenties voor de projecten die volgend jaar worden aanbesteed. Voor vier van de zeven projecten die in 2023 worden aanbesteed, voorzien wij dat nu al ophoging van de kredieten noodzakelijk zal zijn. Concreet gaat het om in totaal € 600.000 voor de rotonde innovatieweg DOW (€ 200.000), rotonde Oesterdam (€ 100.000), rehabilitatie Philipsdam (€200.000) en de rotonde N666 (€ 100.000). Wij stellen voor dit bedrag te dekken uit de investeringsagenda (2023) en toe te voegen aan dekkingsreserves voor de afschrijvingslasten van de betreffende investeringskredieten.

Binnenvaart

In juni 2021 is door uw Staten een motie aangenomen om het tekort aan ligplaatsen voor de binnenvaart in beeld te brengen en een voorstel te doen om het tekort te verminderen en eventuele quick wins zo snel mogelijk te realiseren.

In overleg met de sector is een eerste verkenning van de omvang en de oorzaak van het tekort aan ligplaatsen opgesteld. Wij hebben een regionaal platform binnenvaart Zeeland opgericht, om de afstemming met de sector te verbeteren en innovatie te stimuleren. In dat platform overleggen we met havenbeheerders om de concrete mogelijkheden en kosten verder te onderzoeken.

Wij verwachten in juni 2022 de uitkomsten van een onderzoek aan u voor te kunnen leggen. Vooruitlopend op verdere besluitvorming stellen wij voor de zogeheten PZEM-kade (loswal bij de Edisonweg in Vlissingen) weer in gebruik te nemen als wachtplaats. Hiermee wordt tegemoet gekomen aan een wens van de sector. Deze loswal is in 2020 afgesloten omdat de damwand volgens berekeningen aan het einde van de levensduur zou zijn. Wij onderzoeken mogelijkheden om een aanmeervoorziening te realiseren die de damwand niet belast. De realisatiekosten worden geschat op € 100.000. We stellen voor dat bedrag te onttrekken aan de budgettaire ruimte.

2.2.5. Balans in landelijk gebied (Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied, Landbouw en Natuur)

In hoofdstuk 1 van deze nota zijn de drie grote transitie vanuit het landelijke Regeerakkoord geschetst. Eén daarvan is de transitie voor het landelijk gebied. In deze opgave wordt de verbinding gezocht tussen de versterking van de biodiversiteit (realiseren instandhoudingsdoelen N2000), de stikstofproblematiek als belangrijke drukfactor op de natuur, de veranderingen in de landbouw en de doelstellingen van de Kaderrichtlijn water.

Deze denklijn sluit aan bij het uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied 2021 -2030, dat afgelopen jaar in uw Staten aan de orde is geweest. In dat uitvoeringsprogramma zijn we uitgegaan van de samenhang tussen de volhoudbare landbouw (o.a. zoet water) en het herstel van de natuur. Wij werken hard aan de uitvoering daarvan.

Het landelijke Regeerakkoord zet hierop een forse versnelling in. Het Rijk en de regio's gaan afspraken maken over te realiseren doelen en normen. Dit gaat zijn beslag krijgen in een Nationaal Programma Landelijk Gebied, dat we in Zeeland vertalen in een Zeeuws Gebiedsplan. Naast de al bestaande inspanningen in de uitvoering vanuit het Natuurpact, het Programma Natuur en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en het Nationaal Strategisch programma (GLB/NSP) zal nog een flinke extra investering in de provinciale uitvoeringkracht nodig zijn om dit tot een goed einde te brengen. Tegelijkertijd moeten we nu inspelen op de landelijke plannen en de voorgeschreven nieuwe planfiguren. Een uitdagende opgave die kansen biedt voor een impuls in het Zeeuwse landelijk gebied, maar wel als voorwaarde heeft dat het Rijk ons ook instaat stelt die inspanningen te leveren.

Moties voedselzekerheid en biodiversiteit

In de afgelopen periodes heeft u moties aangenomen, waarin u ons verzoekt om in deze voorjaarsnota in te gaan op voedselzekerheid en biodiversiteit als plaagbestrijding en bestuiving.

Voedselzekerheid

Voedselzekerheid beschouwen we als de wijze waarop het aanwezige landbouwsysteem op langere termijn in staat is om voldoende gezond en veilig voedsel te produceren. Het belang van voldoende voedselproductie is actueler dan ooit. De situatie in Oost-Europa heeft ertoe geleid dat we ons nóg meer bewust zijn van het belang van ons voedselsysteem.

Willen wij op lange termijn voldoende voedsel produceren dan is het van belang dat ons landbouwsysteem volhoudbaar is. Hiervoor zijn verschillende elementen van belang zoals een gezonde bodem, voldoende zoet water, functionele agrobiodiversiteit, kennis en innovatie en een ketenaanpak. In ons Uitvoeringsprogramma Landelijk gebied geven we aan welke acties we hiervoor ondernemen. Deze sporen richten zich vooral op de landbouwsector. Met Rusthoeve als centrale plek voor innovatie en ontwikkeling zetten we breed in op ondersteuning van ondernemers die willen en kunnen blijven boeren. Speciale aandacht is hierbij voor jonge boeren, samen met het Zeeuws Agrarisch Jongeren Contact. Financieel bieden de POP instrumenten daar hulp bij.

Daarnaast hebben we ook een actief beleid voor visserij en aquacultuur, in het voedselsysteem ook belangrijke sectoren. Met een actieve ondersteuning aan FoodDelta Zeeland en de landelijke korte keten aanpak willen we het lokale productie, verwerking en consumptie verder stimuleren.

Lobby en beleidsbeïnvloeding zijn belangrijke beleidsinstrumenten. Veel beleid op het gebied van agro food wordt immers landelijk of Europees vastgesteld. Voor de korte termijn zullen we extra aandacht aan het onderwerp besteden via een denksessie voedselzekerheid met relevante stakeholders en het inbrengen van voedselzekerheid binnen het Delta Kenniscentrum i.o. Daarnaast organiseren we een symposium over bodem en bemesting. Die vormen immers de basis voor een toekomstbestendige voedselvoorziening.

De landbouwsector is beeldbepalend voor het Zeeuwse landschap. In de Omgevingsvisie en de Nota Grondbeleid geven we aan hoe we de gebruiksfunctie landbouw ook in de balans met de omgeving zien. De productiefunctie is hierbij een waarde die ook in nieuw beleid altijd meegewogen zal worden.

Voor bovenstaande activiteiten is thans nog voldoende budget beschikbaar binnen de reguliere middelen.

Functionele biodiversiteit

Herstel van de biodiversiteit en het realiseren van een natuurinclusieve samenleving is een opgave die verder reikt dan alleen investeren in de natuurgebieden. Als laatste fase van het Programma Natuur zullen Rijk en Provincies samen uitwerking geven aan de Agenda Natuurinclusief. Deze agenda zal ook het thema worden van de landelijke Natuurtop deze zomer in Flevoland. Zeeland heeft al mooie voorbeelden die invulling geven aan deze agenda zoals het ecologisch bermbeheer, het proactief soortenbeleid, het versterken van biodiversiteit en klimaatadaptatie in de bebouwde omgeving.

Functionele agrobiodiversiteit – de innovatieve inzet van biodiversiteit in bestuiving en plaagbestrijding - is een belangrijk onderwerp binnen spoor 1 van het Uitvoeringsprogramma Landelijk gebied 2021-2030, dat gaat over de transitie naar een volhoudbare landbouw. Naast het natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer en het ecologisch bermbeheer geven we ondersteuning een aantal projecten op dit vlak, onder andere samen met Poldernatuur Zeeland en de Rusthoeve: Platform bijvriendelijk Zeeland, Meer natuur voor pittig fruit, Naar een toekomstbestendige landbouw, FABoulus farmers, FAB Nisse en 1001 ha kruidenrijk grasland.

Initiatieven die passen worden door ons begeleid tot goede aanvragen voor bijvoorbeeld POP programma's. Met de betrokkenen bij bovengenoemde projecten gaan we in gesprek over de resultaten en de mogelijke opschaling van deze initiatieven.

Samenwerking Faunabeleid

Al in de voorjaarsnota 2021 hebben wij aangekondigd de samenwerking tussen de Faunabeheereenheid (FBE) en de provincie nader te evalueren. De gezamenlijke voorbereidingen hebben enige doorlooptijd gevraagd, maar inmiddels hebben we samen met de FBE opdracht gegeven voor deze evaluatie. We zullen u daar in de najaarsnota nader over informeren.

2.2.6. *Energie op klimaat! (uitvoeringsprogramma energie en klimaat)*

De energietransitie richt zich op het voorkomen van nog verdere klimaatverandering door het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen. De beoogde doelen zijn in het landelijke coalitieakkoord aangescherpt: landelijk moet in 2030 nu eigenlijk 60 %, maar minimaal 55% minder CO₂ worden uitgestoten dan in 1990.

Verduurzaming van de industrie pakken we aan via het samenwerkingsplatform van de grote industrie, Smart Delta Resources (SDR). Dit platform bestaat al jaren en wordt georganiseerd voor en door de grote industriële bedrijven zelf. Samen met SDR hebben we in 2020 een Re-

gioplan geschreven, waarvan de uitvoering inmiddels van start is gegaan. Conform landelijke afspraken wordt het Regioplan dit voorjaar vertaald naar een Cluster Energiestrategie (CES). Via de CES zullen we ook het Rijk actief betrekken bij het verduurzamen van de Zeeuwse industrie en het aanleggen van de benodigde infrastructuur.

Het Rijk wil zelf afspraken maken met de top 20 van grootste CO₂-uitstoters, waarvan er 3 in Zeeland gevestigd zijn (DOW, Yara en Zeeland Refinery). Op dit moment is nog niet duidelijk hoeveel dat bijdraagt aan de vermindering van de CO₂-uitstoot, en dus ook niet of de scherpere doelstellingen ook een aanscherping van de huidige RES vragen. Voor deze bedrijven ligt er een sterke relatie met de grote investeringen in energie-infrastructuur die het Rijk zal moeten doen: een 380kV-leiding naar Zeeuws-Vlaanderen, de aanlanding van Wind op Zee en een waterstofbackbone. Die staan mede in relatie tot de voorgenomen verlenging van de levensduur van de huidige kerncentrale en de realisatie van nieuwe kerncentrales, waarvoor Zeeland even-

(Periode 2021 - 2025 bedragen x € 1.000)		Budgettaire ruimte	Invest. agenda
Energietransitie procesgeld (2022 en 2023)		-200	
Zon op Dak (2022)			-200

eens in beeld is. Hoewel de investeringen in de hoofdennergie-infrastructuur door het Rijk gedaan worden, is wel te verwachten dat het Rijk een beroep op ons zal doen voor ondersteuning in processen en procedures. Enerzijds geven die investeringen een grote impuls aan de mogelijkheden om de Zeeuwse industrie te verduurzamen, maar tegelijkertijd hebben die investeringen ook forse ruimtelijke impact. Zeker in de gemeente Borsele komen erg veel ruimtelijke ontwikkelingen samen, die om een zorgvuldig proces en inpassing vragen.

Naast het oppakken van de uitvoering van de huidige RES zijn er ontwikkelingen die een bijstelling naar een RES 2.0 noodzakelijk maken. Er wordt naar de provincie gekeken voor de regie op het regionaal energienetwerk. Dat wil zeggen het bepalen van prioriteiten tussen bedrijventerreinen en het programmeren van aanpassingen samen met de netbeheerder. Dat is een nieuwe rol die we nog moeten invullen. Het Rijk lijkt extra focus te leggen op Wind op zee en Zon op dak. En het Rijk wil verkennen of warmtenetten kunnen bijdragen aan CO2-reductie. Gelet op de grote hoeveelheden restwarmte in de Zeeuwse industriegebieden zijn daar wellicht mogelijkheden. Het is mogelijk dat ook deze onderwerpen in een RES 2.0 doorvertaald moeten worden. Een en ander vraagt zeer grote inspanningen van de provincie. Het Rijk erkent dat voor de rol die provincies spelen aanvullende uitvoeringskracht benodigd is, maar de termijn waarop daar middelen voor beschikbaar komen is nog onduidelijk.

Zon op dak

Samen met Zeeuwind en Stedin hebben wij in 2021 het Loket Zon op Dak opengesteld. Dat loket benadert proactief eigenaren op basis van het beschikbare dakoppervlak en de mogelijkheden van het elektriciteitsnet, en ondersteunt vervolgen bij de daadwerkelijke realisatie. Dit blijkt een groot succes. Wij willen dit continueren en daarvoor € 200.000 uit de investeringsagenda inzetten.

Werkbudget energietransitie

Voor onze rol in de energietransitie is het nodig dat we een werkbudget in te kunnen zetten voor onderzoeken, pilots ondersteuning van initiatieven en stimuleringsprojecten. Voor 2022 en 2023 stellen wij jaarlijks € 100.000 beschikbaar voor dergelijke activiteiten.

Klimaat

In het landelijke coalitieakkoord wordt aangegeven dat bodem en water sturend moeten worden voor ruimtelijke keuzes. Dat betekent het faciliteren van functies op plekken waar het systeem dit 'aankan'. Dat kan grote consequenties hebben voor de vraag waar nieuwe woningbouw gerealiseerd kan worden. Daarnaast wil het Rijk expliciet sturen op voldoende ruimte rond de waterkeringen om in de toekomst Nederland en dus ook Zeeland veilig te houden. Dat gaat een ruimtelijke claim en impact hebben. In de Klimaatadaptatiestrategie voor Zeeland (KasZ) hebben we hier al op voorgesorteerd in het hoofdstuk waterveiligheid. We willen in Zeeland toe naar integrale oplossingen voor dijkversterking en ook nieuwe concepten onderzoeken.

In het verlengde van bodem en water als sturend element werkt het Rijk ook toe naar nieuwe Deltabeslissingen in 2027. Daarin wordt op de lange termijn opnieuw naar Nederland gekeken en de manier waarop we de veiligheid kunnen garanderen, onder meer in het licht van de zeespiegelstijging. In het verband van de Zuidwestelijke Delta worden wij ook bij die gedachtevorming betrokken. Wij verwachten u later dit jaar hier verder over te kunnen informeren.

2.3. Grote projecten

Over de inhoudelijke en financiële voortgang van de grote projecten én het programma Wind in de Zeilen wordt u via kwartaalrapportages geïnformeerd. In Voor- en Najaarsnota's beschrijven we die voortgang daarom niet inhoudelijk, en melden we alleen specifieke bijzonderheden. Op dit moment zijn er geen (nieuwe) projecten die wij nu willen aanmerken als groot project. Wel is te verwachten dat inzake het groot project Zanddijk nog voor de zomer een voorstel aan u wordt voorgelegd.

2.4. Recapitulatie financiële voorstellen

Budgettaire ruimte

De doorkijk op de uitvoeringsprogramma's leidt tot de onderstaande financiële voorstellen die dekking vragen uit de budgettaire ruimte:

(bedragen x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026
Ondernemend Zeeland	-223	-191	-200	-199	-373
Woonplaats: Zeeland	7	-90	-90		
Iedereen telt!	-570	-570	-670	-120	-20
Mobiliteit op maat		-100			
Energie op klimaat	-100	-100			
Totaal	-886	-1.051	-960	-319	-393

Investeringsagenda

Daarnaast doen wij in de uitvoeringsprogramma's voorstellen om bestedingsgerede projecten te dekken uit de investeringsagenda. Tezamen met de eerdere voorstellen uit de strategische opgaven geeft dat het volgende beeld:

(bedragen x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026
Strategische opgaven (stikstof)	-275	-275			
Energietransitie	-200				
Woonplaats Zeeland		-2.000	-2.000		
Wegeninvesteringen (koppeling met progr. Mobiliteit op Maat)		-1.400	-750		
Ondernemend Zeeland		-1.750			
	-475	-5.425	-2.750		

In hoofdstuk 4 geven we aan welke gevolgen deze onttrekkingen hebben voor de verdere opbouw van de investeringsagenda.

3. Ontwikkelingen gestructureerde processen

3.1. Instandhouding infrastructuur

3.1.1. Inleiding

Het realiseren van nieuwe infrastructuur trekt over het algemeen meer aandacht dan behoud van de bestaande voorzieningen. Dat is niet zonder meer terecht. Voor het functioneren van de Zeeuwse economie én voor een goed en veilig leefklimaat in Zeeland, is goede en betrouwbare infrastructuur immers een basisvoorwaarde. We voorzien een ontwikkeling waarbij instandhouding belangrijker wordt dan nieuwbouw, ook in financiële zin. Doordat in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw veel grote investeringen in infrastructuur zijn gedaan, die nu het einde van hun levensduur naderen, neemt de urgentie van een uitgekiende planning van onderhoud, renovatie en eventuele vervanging toe. Dat vraagt ook specifieke kennisontwikkeling en samenwerking met bedrijfsleven en onderwijs, zoals bijvoorbeeld bij de Zeelandbrug.

Voor de instandhouding van de infrastructuur werken we volgens het 'Beheerkader infrastructuur Provincie Zeeland'. Daaraan geven we uitvoering volgens de principes van assetmanagement. Dat houdt in dat de planning van de onderhoudswerkzaamheden is gebaseerd op de principes van risicomanagement (prestaties en risico's) en levensduurbenadering (kostenbewust en efficiënt handelen). De verschillende onderhoudswerkzaamheden – klein onderhoud, groot onderhoud en vervangingsinvesteringen – zijn optimaal afgestemd, zodat hierop feitelijk geen verdere afweging mogelijk is. Uitstel of afstel van de werkzaamheden heeft daarmee gevolgen voor het basisniveau van het betreffende infrastructurele werk.

De uitwerking van de beheerkaders ligt vast in de uitvoeringsstrategieën, die tien jaar vooruit kijken. In lijn met het beheerkader actualiseren we twee keer per jaar deze onderhoudsplanningen. Prijsontwikkelingen worden vervolgens ingerekend in de betreffende planperiode. Het werken volgens deze principes houdt ook in dat we te maken hebben met een leercurve. Gaandeweg zijn we steeds beter in staat om toekomstig onderhoud te ramen en krijgen we ook beter inzicht in de onderhoudsmaatregelen die benodigd zijn.

3.1.2. Klein onderhoud

Binnen de onderhoudsplannen maken we onderscheid tussen klein en groot onderhoud. Bij klein onderhoud gaat het om kleine, dagelijkse reparaties die noodzakelijk zijn om een object op het vaststelde kwaliteitsniveau te houden. Op het gebied van verhardingen merken we een kostentoeename voor de kleine herstelwerkzaamheden. Daarnaast brengt het extra inzetten op vervangen van reguliere verkeersregelinstallaties (VRI's) door (slimme) iVRI's hogere kosten aan het beheer van deze VRI's met zich mee. Samen met beperkt hogere marktprijzen leidt dat in de periode 2022 tot en met 2031 tot de volgende tekorten:

(bedragen x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026	2027 e.v.
Klein onderhoud	0	-111	-45	-45	-45	-135

3.1.3. Groot onderhoud (vastgestelde uitvoeringsstrategieën)

Groot onderhoud is nodig om, na slijtage als gevolg van een langere periode van gebruik, het object binnen de huidige levensduur op het vastgestelde kwaliteitsniveau te houden. De onderhoudsreserve infrastructuur is ingesteld om het groot onderhoud te dekken voor de onderdelen waarvan de uitvoeringsstrategieën zijn vastgesteld. Een reserve maakt het gemakkelijker om te schuiven in de planning van het onderhoud. In de zomernota 2019 is afgesproken dat eventuele budgetoverschrijdingen, die ontstaan bij het onderhoud dat direct gekoppeld is aan de uitvoeringsstrategieën, gedekt kunnen worden uit de beschikbare ruimte binnen de onderhoudsreserve infrastructuur. PS wordt dan achteraf geïnformeerd over de aanvullende onttrekkingen aan de reserve.

Inmiddels hebben wij de uitvoeringsstrategie voor het groot onderhoud van de natte kunstwerken vastgesteld (zie bijlage bij deze voorjaarsnota). Het tekort op het groot onderhoud voor de planperiode 2022 - 2031 is voor een groot deel toe te schrijven aan de instandhouding van de Zeelandbrug. Begin 2022 zijn de resultaten van een grootschalig onderzoek naar de conditie van de Zeelandbrug door een extern bureau opgeleverd. Hieruit blijken een aantal extra onderhoudsmaatregelen noodzakelijk, zoals de vervanging van de beweegbare (bascule) brug, die voor de aankomende tien jaar in de meerjarenplanning zijn opgenomen. In de jaren daarna zal vermoedelijk grootschalig geïnvesteerd moeten worden in de Zeelandbrug.

Op de overige thema's is sprake van stabiliteit in de meerjarenplanning, doordat we op basis van data-analyse steeds beter inzicht krijgen in de planning van het onderhoud en de benodigde kosten.

De opbouw van de reserve ziet er als volgt uit:

(x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Beginstand	4.561	305	474	427	360	363	358	369	532	690
Reeds geraamde toevoeging	5.111	4.823	4.398	4.288	4.149	4.073	5.595	3.053	4.539	6.000
Toevoeging natte kunstwerken o.b.v. uitvoeringsstrategieën	2.634	3.225	2.111	3.252	6.318	2.316	568	2.122	1.673	-
-										
Benodigde onttrekkingen op basis van uitvoeringsstrategieën	-12.028	-9.008	-7.806	-8.032	-12.814	-6.644	-6.652	-5.762	-7.757	-7.503
Aanvullend benodigde toevoeging (+) of vrijval (-)	27	1.129	1.250	425	2.350	250	500	750	1.703	1.703
Eindstand	305	474	427	360	363	358	369	532	690	890

3.1.4. Vervangingsinvesteringen

Renovaties, of - nog ingrijpender - vervangingsinvesteringen, worden noodzakelijk op het moment dat een infrastructureel werk zich aan het einde van de levensduur bevindt. Omdat assetmanagement ervan uitgaat dat een object “altijd” in stand wordt gehouden, maakt dit type onderhoud deel uit van de normale levenscyclus van objecten. Renovaties en vervangingsinvesteringen moeten worden geactiveerd en afgeschreven. Voor de dekking van de afschrijvingslasten van toekomstige investeringsprojecten waarvoor nog geen krediet beschikbaar is gesteld, is een stelpost “afschrijvingen infrastructuur” in de exploitatie opgenomen. Actualisatie van de meerjarenplanning 2023 - 2031 levert het volgende verschil op ten opzichte van de eerder geraamde middelen:

(x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026	2027 ev.
Vervangingsinvesteringen	23	13	35	5	-14	77

Dit saldo is als volgt opgebouwd:

Bestaande kredieten vervangingsinvesteringen	Gevolgen in planperiode 2022-2031 voor afschrijvingslasten x € 1.000	Afschrijving
N252 Duiker, afschrijving 1 jaar later	-6	Vanaf 2023, 80 jaar
Glasvezelkabel objectbediening	-17	Vanaf 2023, 10 jaar
Verwachte vervangingsinvesteringen, later te dekken uit stelpost ‘afschrijvingen infrastructuur’		
Fietspaden N289, afschrijving 2 jaar later	-26	Vanaf 2025, 35 jaar
N656 Hiksediijk, afschrijving 2 jaar later	-21	Vanaf 2026, 35 jaar
VRI's ombouwen naar iVRI, 2 jaar eerder	16	Vanaf 2025, 15 jaar
N286 Poortvlietsediijk, vervalt	-94	Vervalt
Vervangen Ooststoren Zeelandbrug, actualisatie benodigd bedrag	9	Vanaf 2025, 10 jaar
Totaal effect periode 2022 – 2031	-139	

3.1.5. Instandhouding faciliteiten Westerschelde Ferry

Voor het onderhoud aan de faciliteiten van de Westerscheldeferry, alsmede de baggerwerkzaamheden voor de veerhavens in Vlissingen en Breskens, zijn in de meerjarenbegroting al middelen toegekend. In 2021 is een nieuw contract afgesloten voor het baggeren, dat ertoe leidt dat de raming van de lasten als volgt naar beneden is bijgesteld:

(x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026	2027 ev.
Instandhouding faciliteiten Fast Ferry	176	217	176	217	-	-

3.1.6. Recapitulatie en voorgestelde besluiten

Samengevat zien de financiële voorstellen er voor de zichtperiode van de begroting als volgt uit:

(bedragen x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026
Klein onderhoud		-111	-45	-45	-45
Groot onderhoud (mutatie reserve groot onderhoud)	-27	-1.129	-1.250	-425	-2.350
Vervangingsinvesteringen	23	13	35	5	-14
Instandhouding faciliteiten Fast Ferry	176	217	176	217	
Totaal	172	-1.010	-1.084	-248	-2.409

Voorgestelde besluiten:

- De financiële effecten, zoals hiervoor samengevat, dekken uit de budgettaire ruimte.
- De investeringskredieten, inclusief de benodigde wijziging van de afschrijvingslasten, in de begroting verwerking volgens de uiteenzetting in paragraaf 3.1.4.

3.2. Ontwikkelingen provinciefonds

De beleidsvoornemens die het Rijk in zijn voorjaarsnota opneemt hebben via de trap-op-trap-af systematiek ook gevolgen voor het provinciefonds. Die financiële effecten worden verwerkt in de meicirculaire, die naar verwachting eind mei beschikbaar is en daarom ook nog niet in onze provinciale voorjaarsnota hebben kunnen verwerken.

. Vooruitlopend daarop informeren we u over de volgende ontwikkelingen:

- Maartbrief 2022 van het ministerie van BZK (eerste uitwerking coalitieakkoord Rijk)
- Herijking provinciefonds

3.2.1. Maartbrief 2022

Via [deze brief](#) informeerde de minister van BZK de provincies en gemeenten over de belangrijkste effecten van de aangekondigde maatregelen uit het coalitieakkoord voor het provincie- en gemeentefonds. De brief schetst een eerste beeld van de gevolgen voor de provincies van de reeksen voor het accres (indexatie van het provinciefonds) en het schrappen van de oploop van de opschalingskorting voor de jaren 2023 t/m 2025.

De voorjaarsnota van het Rijk zal nog leiden tot een verdere actualisatie van het accres, zodat de financiële effecten daarvan vervolgens via de meicirculaire in de provinciefondsuitkering worden verwerkt. Over die effecten zullen wij u dan ook spoedig informeren.

In het landelijke coalitieakkoord is beschreven dat er voor de periode ná 2025 een stabielere financieringssysteem voor de medeoverheden gerealiseerd wordt, waarbij zij de mogelijkheid krijgen een groter belastinggebied te realiseren. Vooruitlopend op de daadwerkelijke realisatie van een groter belastinggebied schetst de maartbrief al op voorhand een forse daling in het accres van zowel het gemeentefonds als het provinciefonds vanaf 2026.

Omdat er nog geen concreet besluit of invulling van een dergelijk groter belastinggebied is, geeft dat onzekerheden over de financiële ruimte op langere termijn. IPO en VNG zijn inmiddels in gesprek met het Rijk om duidelijkheid te krijgen hoe gemeenten en provincies bij hun begrotingen 2023 een sluitend meerjarenperspectief 2026 kunnen presenteren. Mogelijk geeft de meicirculaire en/of de contourennota van het Rijk daar op korte termijn meer inzicht in.

3.2.2. Herijking provinciefonds

In de commissie Bestuur van 24 september 2021 hebben we u geïnformeerd over de aanpak van de herijking van het provinciefonds. Inzet is om het huidige model te herzien en de nieuwe verdeling per 1 januari 2023 in te laten gaan. Het is onzeker of dat lukt. De onderzoeken zijn nog volop aan de gang, waardoor het niet gelukt is de oorspronkelijke planning van de meicirculaire te halen. Op z'n vroegst worden de uitkomsten nu verwacht in de septembercirculaire 2022. Door de herijking wijzigt de omvang van het provinciefonds niet, maar wordt de omvang van het provinciefonds via een nieuw verdeelmodel over de provincies verdeeld. De uitkomsten kunnen voor individuele provincies dus leiden tot een positieve of negatieve aanpassing. Op dit moment is er nog onvoldoende inzicht in hoe het nieuwe verdeelmodel eruit komt te zien en wat daaruit de financiële gevolgen voor Zeeland zijn. Indien die uitkomsten bekend zijn zullen we u daar zo mogelijk over informeren.

3.2.3. Ontwikkelingen stelpost provinciefonds

In de financiële verordening is opgenomen dat de omvang van de stelpost provinciefonds maximaal € 3 miljoen bedraagt. De stelpost is bedoeld voor het opvangen van fluctuaties in het accres, maar ook de jaarlijkse indexering van de begroting en de gevolgen van cao ontwikkelingen worden daaruit gedekt. Begin januari hebben we u geïnformeerd over de effecten van de decembercirculaire 2021 en de invloed daarop op de stelpost provinciefonds.

Wij zien de volgende ontwikkelingen die dekking vragen uit de stelpost:

- Om prijsstijgingen te kunnen opvangen is het noodzakelijk om de materiële budgetten jaarlijks in de begroting te indexeren. Het percentage voor indexering van de materiële budgetten in de provinciale begroting is vastgelegd in de financiële verordening en bedraagt 1% (zie ook paragraaf 5.2). Verder houden we rekening met extra lasten vanaf 2022 in verband met de nog vast te stellen CAO voor provincies.
- In de zomernota 2019 is besloten om, voor instellingen die een integrale kostensubsidie ontvangen een andere prijsindex toe te passen. Dat is inmiddels vertaald in de financiële verordening. Op basis van de indexcijfers uit de voorgaande septembercirculaire

houden we rekening met een aanvullende indexering van ongeveer € 0,35 miljoen voor de jaren 2023 en verder. Op basis van de indexcijfers uit de septembercirculaire zullen we in het najaar de definitieve indexering aan u voorleggen, zodat deze verwerkt kan worden in de begroting 2023 en verder.

Gelet op het onzekere financiële perspectief stellen wij voor om, na de verwerking van bovenstaande effecten, de stelpost vanaf 2023 weer aan te vullen tot een bedrag van structureel € 1 miljoen per jaar. De stelpost biedt dan enige ruimte om eventuele toekomstige schommelingen in de provinciefondsuitkering op te vangen.

De stelpost geeft dan het volgende beeld:

(bedragen x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026
Saldo stelpost provinciefonds na de decembercirculaire	2.640	2.172	1.810	3.000	3.000
Indexering materiële budgetten en CAO	-1.535	-4.535	-4.535	-4.535	-4.535
Aanvullende indexering IKS instellingen		-350	-350	-350	-350
Subtotaal	1.105	-2.713	-3.075	-1.885	-1.885
Ophogen stelpost		3.713	4.075	2.885	2.885
Saldo stelpost provinciefonds	1.105	1.000	1.000	1.000	1.000

Voorgestelde besluiten:

- De volgende indexeringen voor het begrotingsjaar 2022 en verder dekken uit de stelpost provinciefonds:
 - de materiële budgetten als ook de integrale kostensubsidies ingevolge de bepalingen uit de financiële verordeningen;
 - de ingeschatte CAO-stijging.
- Na inrekenen van de hiervoor genoemde indexeringen, de stelpost provinciefonds vanaf 2023 structureel aanvullen uit de budgettaire ruimte tot € 1 miljoen.

3.3. 1^e ronde budgetbewaking 2022

Om zicht te krijgen op de voortgang van de uitvoering en realisatie van de begroting is – als onderdeel van de reguliere planning & control cyclus – een eerste ronde budgetbewaking uitgevoerd.

De effecten die uit deze ronde budgetbewaking komen zijn onder te verdelen in:

- Budgettaire effecten
- Budgettair neutrale wijzigingen in een bepaald begrotingsjaar.
- Overhevelingen van budgetten tussen begrotingsjaren

De budgettaire effecten voor het jaar 2022 en verder zien er als volgt uit:

(bedragen x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026
Centraal wagenpark In de najaarsnota 2021 is besloten tot het instellen van centraal wagenparkbeheer. Tegelijkertijd hebben we in die nota ook voorgesteld om resterende beheer- en vervangingsbudgetten van auto's te laten vervallen. Bij het actualiseren van deze budgetten blijkt dat een gedeelte van het bedrag onterecht vervallen is.	-5	-57	-57	-57	-57
Personeel De voorzieningen PSD en NAR zijn opnieuw doorgerekend, hieruit een positieve correctie.	39	4	2	2	1
ICT Verlaging van de afschrijvingslasten als gevolg van een afgerond investeringskrediet (Firewalls) en de aanpassing van de looptijd van een investeringskrediet (Mobiele telefonie).	219	9	9	0	0
Totaal	253	-44	-46	-55	-56

De budgettaire neutrale wijzigingen in 2022 betreffen toevoegingen en onttrekkingen aan bestemmingsreserves, die budgettair geen effect hebben. Daarnaast kan het ook gaan om overhevelingen van budgetten tussen beleidsdoelstellingen, of het anders ramen van baten en lasten binnen een beleidsdoelstelling. Deze wijzigingen uit de eerste ronde budgetbewaking 2022 zijn opgenomen in bijlage 1.

Voorgesteld besluit: De effecten, inclusief de aanpassingen op de kredieten, uit de eerste ronde budgetbewaking 2022 verwerken in de meerjarenbegroting 2022 en verder.

3.4. Overige ontwikkelingen

3.4.1. Opcenten motorrijtuigenbelasting

Voor de reparatie van de weeffout in het provinciefonds in 2018 hebben de andere provincies de voorwaarde gesteld dat ons opcententariaf MRB in de periode 2019-2021 werd verhoogd. In het coalitieakkoord is afgesproken om het opcententariaf in 2022 weer te laten dalen naar het niveau van 2018 en vanaf 2023 een inflatiecorrectie toe te passen. Dat is ook noodzakelijk, gezien de forse inflatie die optreedt bij bijvoorbeeld infrastructurele projecten. Om de begroting structureel sluitend te houden moeten de provinciale inkomsten dus ook stijgen.

Wij stellen voor om voor het jaar 2023 een indexering van 2,5% (die overigens lager is dan de daadwerkelijke kostenstijgingen van infrastructurele projecten) toe te passen op de huidige opcenten van 82,3, waardoor de opcenten uitkomen op 84,4. Dit levert vanaf 2023 een structurele hogere inkomst van € 1,1 miljoen op.

De Belastingdienst verstrekt jaarlijks een overzicht met de te verwachten inkomsten uit opcenten op de motorrijtuigenbelasting (MRB). Dat overzicht is gebaseerd op het werkelijk aantal belastbare voertuigen in de provincie per 1 januari van het huidige jaar. Op basis van die prognose liggen de verwachte inkomsten € 360.000 hoger dan de huidige raming van de provinciale opcenten. Daarom stellen we voor om voor de jaren 2022 en 2023 de geraamde inkomsten met dit bedrag op te hogen.

In het kader van de reguliere P&C-cyclus blijven we de effecten hiervan volgen, ook om te bezien of dit effect zich structureel ontwikkelt, en zullen wij zo nodig tot bijstelling van de ramingen overgaan.

Voorgesteld besluit:

- De geraamde inkomsten uit opcenten MRB in 2022 en 2023 verhogen met € 360.000.
- Voor het jaar 2023 een indexering van 2,5% op de opcenten toepassen en de structurele inkomsten als gevolg hiervan verhogen met € 1,1 miljoen.

3.4.2. Reserve Onderhoud bedrijfspanden

In de voorjaarsnota 2018 is een onderhoudsreserve ingesteld waaruit het bouwkundig en installietechnisch onderhoud wordt gedekt voor onze provinciale bedrijfspanden. Aanvullend heeft u destijds € 200.000 voor de jaren 2018 tot en met 2023 toegekend om met name duurzaamheidsmaatregelen te kunnen uitvoeren.

De benodigde onttrekkingen zijn per saldo gelijk aan reeds geraamde onttrekkingen in de begroting, rekening houdend met hetgeen besloten is in de najaarsnota 2021 om een investeringskrediet 'verduurzaming bedrijfspanden' in te stellen, waarvan de afschrijvingslasten worden gedekt uit de dekkingsreserve 'verduurzaming bedrijfspanden', die gevoed is uit deze onderhoudsreserve. Bij dat besluit is ook aangegeven dat op een later tijdstip we een voorstel doen om ook onze bedrijfspanden met een monumentenstatus te verduurzamen. Resterende middelen uit deze onderhoudsreserve zetten we daar dan ook voor in.

De meerjarenplanning geeft het volgende beeld.

(x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Beginstand	771	736	526	597	399	347	263	300	338	376
Reeds geraamde toevoeging	514	294	511	376	388	360	481	482	482	482
Toevoeging uit jaarrekening-saldo 2021	29									
Benodigde onttrekkingen op basis van geactualiseerde meerjarenplanning	-578	-504	-440	-574	-440	-444	-444	-444	-444	-444
Eindstand	736	526	597	399	347	263	300	338	376	414

3.4.3. Ondernijning

Het is de laatste jaren steeds duidelijker geworden dat ondernijnde criminaliteit de samenleving ontwricht. Dit vraagt niet alleen inzet van de politie en het Openbaar Ministerie, maar ook van overheden als gemeenten en provincie. Dat vraagt een integrale aanpak, zowel preventief als repressief, waarbij overheden elkaar aanvullen en nauw samenwerken. Voor wat betreft

onze eigen inzet is al eerder besloten de coördinator ondermijning tot en met 2026 aan te stellen. Wij willen het werkbudget ondermijning en de onderzoeker Bibob (Bevordering integriteitsbeoordelingen bij het openbaar bestuur), die momenteel tot en met 2023 gedekt zijn, ook structureel maken vanwege het structurele karakter van deze werkzaamheden. Wij stellen voor hiervoor vanaf 2024 een bedrag van € 302.000 uit de budgettaire ruimte ter beschikking te stellen.

De RUD en DCMR zijn door hun informatiepositie en controlerende rol een belangrijke partner om ondermijnende activiteiten op het spoor te komen. De RUD heeft een plan van aanpak ontwikkeld om het tegengaan van ondermijnende activiteiten structureel op te pakken, onder meer door de formatie uit te breiden met 3,5 fte. Het provinciale deel van de kosten bedraagt € 50.000 structureel vanaf 2023. Vanaf 2022 zullen RUD en DCMR ook meer uitvoering kunnen geven aan Bibob-gerelateerde activiteiten. Wij houden ook daarvoor rekening met kosten van € 50.000 structureel vanaf 2022.

3.4.4. Overige taken RUD

De RUD Zeeland voert namens de provincie verschillende taken uit, waaronder de controle op zwemwaterkwaliteit en het toezicht en handhaving op grond van de Wet natuurbescherming (groene handhaving). Voor de inspectie en zo nodig vervanging van bebording bij zwemwaterlocaties is een structureel budget van € 15.000 vanaf 2023 nodig.

In 2020 heeft u aan de hand van de voorjaarsnota besloten om de professionalisering van de groene handhaving op een hoger niveau te brengen, passend bij de afspraken in IPO-verband. Voor de groene handhaving door de RUD zijn toen tot en met 2024 budgetten uitgetrokken. Wij stellen voor dit vanaf 2025 structureel te gaan dekken. Daarmee is een jaarlijks bedrag van € 270.000 uit de budgettaire ruimte gemoeid.

3.4.5. Visie op participatie

Op 12 november 2021 is door PS de motie “Van inspraak naar participatie” aangenomen. In opvolging daarvan wordt nu gewerkt aan een kadernota ‘Visie op Participatie’. Om de motie recht te doen, benaderen we de totstandkoming van de visie integraal, met hulp en inzet van zowel in- als externe partners. Deze benadering vraagt om een langere aanloop die leidt tot een meer gedragen resultaat.

Bij de vorming van de visie betrekken wij de ervaringen die zijn opgedaan in Zeeuwse participatietrajecten, waaronder de Omgevingsvisie en onze ervaringen met jongerenparticipatie. Dit geniet de voorkeur boven het inzetten van algemene instrumenten, zoals de QuickScan Provinciale Democratie. Uiteraard worden ook de wettelijke ontwikkelingen meegenomen in het nieuwe beleid, zoals de inwerkingtreding van de Omgevingswet (voorzien 1-1-2023), de daaruit voortkomende participatieverordening en het uitdaagrecht.

De capaciteit die nodig is om tot een gedragen kadernota te komen, schatten wij in op ongeveer 1 fte, die wordt vrijgemaakt binnen de bestaande capaciteit. De (structurele) lasten voor de uitvoering van het participatiebeleid worden in de kadernota inzichtelijk gemaakt. In het tweede

kwartaal van 2022 informeren wij u verder over de gekozen aanpak en de betrokkenheid van Provinciale Staten bij de totstandkoming van de Kadernota.

3.4.6. PFAS

In 2021 is de PFAS-problematiek in de Westerschelde prominent op de agenda gekomen. In de najaarsnota 2021 is een budget voor onderzoeken van € 50.000 beschikbaar gesteld en is interne capaciteit vrijgemaakt voor de ondersteuning. In navolging van de situatie in Vlaanderen is met het Rijk afgesproken om ook aan Nederlandse kant (hoogambtelijke) coördinatoren voor de PFAS-problematiek aan te stellen. Voor de coördinator namens de provincie vraagt dit voor de periode tot medio 2023 in totaal € 100.000 (€ 60.000 in 2022 en € 40.000 in 2023). Het ministerie is niet bereid die kosten te vergoeden, maar is wel van mening dat de kostenverdeling in verhouding met de bevoegdheidsverdeling dient te zijn. Indien de inzet vanuit de provincie in de praktijk groter blijkt dan die van het Rijk, kan opnieuw over deze kosten worden gesproken.

3.4.7. Energiecontract

In de afgelopen periode liep ons energiecontract af, waarop we ons energiecontract interprovinciaal hebben aanbesteed. Een gedeelte van het energiecontract kent variabele tarieven. Door oplopende energiekosten dienen we het budget hiervoor vanaf 2022 structureel te verhogen met € 114.000 per jaar.

3.4.8. Diverse onderzoeken

Door uw Staten is verzocht om een second opinion op het dividendbeleid van PZEM. Hiervoor vragen wij in 2023 een aanvullend budget van € 40.000. Daarnaast vinden vanuit de afdeling Control in 2022 onderzoeken plaats naar de evaluatie van het handboek grote projecten en een evaluatie van het interne sturingsmodel. Voor deze onderzoeken is eveneens externe expertise benodigd. De totale kosten worden geschat op € 100.000.

3.4.9. Vrijval stelpost strategische opgaven

In de voorjaarsnota 2021 is een stelpost strategische opgaven gevormd, met een omvang van € 5,1 miljoen. Deze middelen waren bedoeld om bij statenvoorstellen over het overgaan van opgaven naar de uitvoering (Slimme mobiliteit, Klimaatadaptatie, Zichtbaar Zeeland en Ruimtelijke kwaliteit) direct ook middelen beschikbaar te kunnen stellen voor de uitvoering. Dit is inmiddels gebeurd. Van het totale bedrag resteert momenteel nog € 445.000. We stellen voor om dit vrij te laten vallen ten gunste van de budgettaire ruimte.

3.4.10. Eigentijdse bedrijfsvoering: hybride werken en duurzaam zakelijk reizen

Mede onder invloed van de coronamaatregelen hebben de mogelijkheden voor digitaal vergaderen en thuiswerken een grote vlucht genomen. Het is te voorzien dat dit structurele gevolgen zal hebben. Een groot deel van onze werknemers ziet voordelen in hybride werken. Vanuit de

organisatie is er ook een belang om hybride werken en vergaderen te continueren, vanwege duurzaam inzetbaarheid van de medewerkers en het voorkomen van vermijdbare dienstreizen. Dit vraagt aanpassingen in de kantoorhuisvesting, voorzieningen voor thuiswerkplekken en verduurzaming van zakelijk reizen.

Deze aanpassingen kunnen budgettair neutraal worden gerealiseerd door bestaande (bedrijfsvoerings)budgetten anders in te zetten en het buiten gebruik stellen van vastgoed. Daarbij wordt gepland regulier en noodzakelijk onderhoud in de kantoorpanden gecombineerd met de gewenste aanpassingen voor de veranderende kantoorfunctie.

Dat vraagt de volgende besluiten:

- Een krediet aanpassing kantoorgebouwen met een omvang van € 390.000, die we vanaf 2023 afschrijven in 10 jaar (technische installaties en inrichting).
- Een krediet aanpassing kantoorgebouwen met een omvang van € 70.000, die we vanaf 2023 afschrijven in 30 jaar (bouwkundige zaken).
- Een thuiswerkplekbudget van € 500.000 (€ 1.000 per medewerker) gedurende 5 jaren € 100.000 ingaande per 2022.
- De mogelijkheid tot het verstrekken van een renteloze lening aan medewerkers van maximaal € 3.600 per 3 jaren voor de aanschaf van een fiets om het fietsgebruik als werkgever extra te stimuleren.

De afschrijvingslasten van de investeringskredieten en de raming van het thuiswerkplekbudget kunnen worden gedekt uit de bestaande (bedrijfsvoerings)budgetten en zijn daarmee budgettair neutraal.

3.4.11. Continueren digitale agenda en biodiversiteit groenbeheer

Tot de ambities die bij eerdere voor- en najaarsnota's voor een periode van drie jaar gedekt zijn, behoren ook ambities met betrekking tot de digitale agenda (€ 157.500) en biodiversiteit groenbeheer (€ 164.000). Wij stellen voor, conform de algemene lijn die wij in de inleiding geschetst hebben, om de dekking hiervan te verlengen tot en met 2024.

3.4.12. Recapitulatie

(bedragen x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026
Opcenten motorrijtuigenbelasting	360	1.460	1.050	1.050	1.050
Ondermijning	-50	-100	-402	-402	-402
PFAS	-60	-40			
Dividendbeleid PZEM		-40			
Onderzoeken Control	-100				
Vrijval stelpost strategische opgaven	335	40	40	30	
Groene handhaving				-270	-270
Zwemwater bebording		-15	-15	-15	-15
Energiecontract	-114	-114	-114	-114	-114
Digitale agenda			-158		
Biodiversiteit groenbeheer			-164		
Totaal	371	1.191	237	279	249

3.5. Grondbeleid

3.5.1. Ontwikkeling grondbank

In de nota Grondbeleid is met u afgesproken dat de voortgang met betrekking tot de grondbank en kavelruil drie maal per jaar met u wordt gedeeld. Voor de stand van zaken rond de grondbank verwijzen wij naar bijlage 2. Uit deze bijlage blijkt dat de voorraad gronden en opstallen op dit moment een waarde van € 41,5 miljoen vertegenwoordigt.

4. Financieel perspectief

4.1. Vertrekpunt

Veel onzekerheden op maatschappelijk en economisch gebied

De coronacrisis heeft de afgelopen twee jaren grote effecten op economisch, maatschappelijk en sociaal gebied gehad. In de inleiding is al geschetst hoe de oorlog in Oekraïne voor nieuwe vraagstukken zorgt. In Nederland waren de gevolgen merkbaar vanwege vluchtelingen en oplopende prijzen. De vraagstukken en onzekerheden waar we in Europa en in Nederland mee geconfronteerd worden zijn groot. In de provinciale financiën zijn de gevolgen van prijsstijgingen merkbaar, terwijl nog onzeker is hoe het provinciefonds zich zal ontwikkelen.

Als gevolg van de coronacrisis staan de vervoersconcessies onder druk vanwege terugval van het aantal reizigers. De omvang van steunmaatregelen vanuit het Rijk is nog onzeker. Dat kan ertoe leiden dat wij aanvullende middelen beschikbaar moeten stellen om het aanbod van openbaar vervoer – al dan niet in afgeslankte omvang – in stand te houden.

Behoedzaamheid op inzet van middelen is nodig

Al deze onzekerheden vragen dat we behoedzaam omgaan met de inzet van onze provinciale middelen. Het blijft echter belangrijk om te blijven investeren in Zeeland. De ruimte die er is zetten we in om knelpunten en prioritaire maatschappelijke vraagstukken voor Zeeland verder op te lossen. De beschikbare structurele ruimte zetten we maximaal in. Incidentele vrije ruimte bevindt zich alleen nog in de algemene reserve en – meer op termijn – in de investeringsagenda. Omdat de algemene reserve fungeert als risicobuffer houden we daarin voldoende ruimte achter voor eventuele onvoorziene vraagstukken.

Het financieel perspectief kent beperkte afwegingsruimte

Het financieel meerjarenperspectief hebben we in de najaarsnota afgesloten met € 0,5 miljoen structurele ruimte. Overigens zijn bij de najaarsnota wederom een aantal ambities tijdelijk gedekt, waarbij we later moeten afwegen of we die willen continueren. Meer dan anders moeten we kritisch blijven op zowel bestaande als nieuwe ambities. Tot en met 2024 dekken wij in deze voorjaarsnota de bestaande en een beperkt aantal nieuwe ambities. Een volgend college zal daarom aan de start een afweging moeten maken voor de keuzes voor 2025 en verder. In de investeringsagenda resteert, na het toekennen van middelen aan bestedingsgerede investeringen in de najaarsnota, nauwelijks ruimte tot en met 2023.

Jaarrekening levert incidentele ruimte op

In het Statenvoorstel 'Jaarstukken 2021' hebben wij u uitgebreid geïnformeerd over de opbouw van het jaarrekeningresultaat. Vanwege een aantal incidentele meevallers en afrekeningen kan met de vaststelling van de jaarrekening een substantieel bedrag worden toegevoegd aan de algemene reserve. Dat maakt het ook mogelijk om nu voorstellen te doen om een aantal onvermijdelijke knelpunten op te lossen.

4.2. Beleidslijn PZEM dividend

Medio 2021 heeft u ingestemd met het de ontvlechting van de aandelen Evides uit PZEM N.V. (verder: PZEM), en oprichting en deelname aan GBE Aqua B.V. (verder: GBE Aqua). Dat heeft ook de noodzaak met zich meegebracht om duidelijkheid te krijgen over het toekomstig dividendbeleid van PZEM, zodat een inschatting gemaakt kan worden in welk tempo dat GBE Aqua haar lening voor de aankoop van de Evides aandelen kan aflossen.

PZEM heeft hierop haar dividendbeleid nader geactualiseerd. In onze brief van 30 september 2021 hebben we dat aan u voorgelegd, waarin we ook hebben aangegeven te komen tot provinciaal beleid over het ramen van de PZEM dividenden in de provinciale begroting.

Het dividendbeleid is gebaseerd op het uitgangspunt dat de liquiditeitspositie van PZEM geleidelijk wordt uitgekeerd, waarin ook gesteld is dat met name marktomstandigheden, de resultaten uit een eventuele verkoop van Wholesale en een vervroegde sluiting van de kerncentrale gevolgen kunnen hebben voor de uiteindelijke dividenduitkering. Die onzekerheden in het dividendbeleid vragen ook om voorzichtigheid in het beleid om het dividend in de provinciale begroting te ramen. Dat sluit ook aan bij het 'Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeentes (BBV)', waarin voorzichtigheid wordt betracht bij het ramen van baten in de begroting, namelijk op het moment dat ze voldoende zeker zijn.

Op 15 november 2021 is GBE Aqua opgericht, waarna zij ook de benodigde financiering heeft aangetrokken. In onze brief van 14 december 2021 hebben we u daarover geïnformeerd, als ook over de overeenkomst tussen de aandeelhouders en GBE Aqua. In die overeenkomst verplichten de aandeelhouders zich om jaarlijks de PZEM dividenden middels een kapitaalstorting in te brengen in GBE Aqua, tot het moment dat de GBE Aqua haar lening voor de aankoop van de Evides aandelen heeft kunnen aflossen. Op basis van de huidige dividendprognose is de verwachting dat GBE Aqua haar lening in 2027 geheel kan aflossen, zodat de aandeelhouders de dividenduitkeringen van PZEM vanaf 2027 vrij kunnen inzetten.

Overigens blijft de herverdeling van het provinciefonds (zie paragraaf 3.2) ook onzekerheden bieden over hoe de zogenaamde 'OEM' korting in het verdeelmodel van toepassing blijft, en wat de gevolgen daarvan zijn bij een eventuele dividenduitkering voor de provinciale begroting. Wij blijven dat nauwlettend volgen.

In het licht van de onzekerheden in het dividendbeleid stellen we de volgende beleidslijn voor, waarover we ook de provinciale auditcommissie hebben geconsulteerd:

1. Dividenden van PZEM rekenen we pas in in de provinciale begroting op het moment dat in de algemene vergadering van aandeelhouders (AvA) PZEM besloten is over de dividenduitkering in dat betreffende begrotingsjaar;
2. Tot het moment dat GBE Aqua haar lening heeft afgelost zetten we deze dividenden direct in voor een kapitaalstorting in GBE Aqua. De vermogensgroei die samenhangt met deze dividendontvangsten nemen we op in de reserve 'GBE Aqua';

3. Na de kapitaalstorting in GBE Aqua leggen we de geactualiseerde dividendprognose van GBE Aqua in een begrotingswijziging aan uw Staten voor, waarbij we de positieve effecten van deze prognose primair toevoegen aan de bestemmingsreserve 'Delta Kenniscentrum', tot deze een voeding van in totaal € 20 miljoen heeft bereikt;
4. Na het aflossen van de lening door GBE Aqua voegen we de vermogensgroei die samenhangt met de ontvangen dividenden PZEM toe aan de reserve 'PZEM'. Middelen in deze reserve kunnen dus pas worden bestemd nadat de toevoeging aan de reserve ook daadwerkelijk zijn begroot.

Deze beleidslijn houdt in dat naast de bestaande reserve GBA Aqua, dus ook een nieuwe reserve wordt ingesteld:

- In de reserve 'GBE Aqua', waarin de toegekende bijdrage van het Rijk in het afdekken van het risico op de garantiestelling op de lening in GBE Aqua is opgenomen, voegen we ook de dividenden (vermogensgroei) toe die direct samenhangen met het kapitaal dat gestort is in GBE Aqua. Deze kapitaalstortingen zet GBE Aqua in voor de aflossing van haar lening. Dat betekent ook dat de risico's op de garantiestelling snel zullen afnemen, waardoor de toegekende bijdrage van het Rijk ook stapsgewijs zal kunnen vrijvallen. Die vrijvallende middelen zullen worden benut om de bestemmingsreserve Delta Kenniscentrum in een hoger tempo te vullen.

Na de vrijval van die toegekende bijdrage vertegenwoordigt de reserve GBA Aqua een waarde die gelijk is aan het vermogen dat is gestort (uit de liquiditeiten van de dividenden PZEM) in GBE Aqua. Daardoor kan deze reserve niet zonder meer voor alternatieve doelen worden ingezet, tenzij besloten wordt om een lening aan te trekken om doelen te financieren.

- De reserve 'PZEM', die wordt ingesteld om in de volgende bestuursperiode tot specifieke overwegingen te komen om deze incidentele middelen te bestemmen.

We hebben een inventarisatie gehouden onder een aantal provincies die eerder dividenduitkeringen uit de verkoop van hun energiebedrijven hebben ontvangen. Zij hebben een aantal lessen en overwegingen met ons gedeeld. Met name geven zij de overwegingen mee om de mogelijkheden te onderzoeken deze incidentele middelen om te zetten in structurele baten, waarbij zij ook aangeven terughoudend te zijn deze incidentele middelen te gebruiken voor dekking van 'gaten' in de lopende meerjarenbegroting, aangezien dat tot gewenning, maar ook verwachtingen bij externe partijen leidt. Door het opnemen van deze middelen in een afzonderlijke reserve geeft dit de mogelijkheid om de komende bestuursperiode te onderzoeken waarvoor, en op welke wijze, de middelen bestemd kunnen worden en maakt dat uw Staten daar ook expliciete afwegingen over kunnen maken.

Voorgestelde besluiten:

- Vaststellen van de beleidslijn ten aanzien van het inrekenen en bestemmen van de dividenden PZEM in de provinciale begroting.
- Instellen van de bestemmingsreserve PZEM.

4.3. Recapitulatie financieel meerjarenperspectief

Het vertrekpunt van de budgettaire ruimte in deze voorjaarsnota is opgebouwd uit de mutaties tot en met de 6^e begrotingswijziging 2022 en is daarmee gelijk aan de stand van de najaarsnota 2021.

Na verwerking van de financiële besluiten uit deze voorjaarsnota ziet het verloop van de budgettaire ruimte er als volgt uit:

(x € 1.000)	Paragraaf	2022	2023	2024	2025	2026
Stand na 8^e begrotingswijziging 2022		500	540	540	2.488	24.094
Uitvoeringsprogramma's	2.4	-886	-1.051	-960	-319	-393
Instandhouding infrastructuur	3.1	172	-1.010	-1.084	-248	-2.409
Ophoging stelpost provinciefonds	3.2		-3.713	-4.075	-2.885	-2.885
1 ^e ronde budgetbewaking 2022	3.3	253	-44	-46	-55	-56
Overige onderwerpen	3.4	371	1.191	237	279	249
Subtotaal na inrekenen voorstellen uit voorjaarsnota		410	-4.087	-5.388	-740	18.600
Toevoegen jaarschijf investeringsagenda	4.4					-17.500
Incidentele onttrekking aan algemene reserve			4.087	5.388	740	
Inrekenen jaarschijf						173
Budgettaire ruimte wordt		410	0	0	0	1.273

De ruimte tot en met 2025 is ontoereikend om alle nu voorgestelde besluiten uit de bestaande budgettaire ruimte te dekken. Toch vinden we het belangrijk om juist nu te blijven investeren in Zeeland, zodat de samenleving gesteund wordt. Tegelijkertijd willen we voor de toekomst gesteld staan voor zowel positieve als negatieve ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op onze financiële positie.

Om de budgettaire ruimte tot en met 2026 sluitend te maken, stellen we voor om in 2023 € 4,1 miljoen aan de algemene reserve te onttrekken, in 2024 € 5,4 miljoen en in 2025 € 0,7 miljoen.

In de volgende paragraaf doen we een voorstel om in 2026 € 17,5 miljoen beschikbaar te stellen voor het continueren van de investeringsagenda. Vervolgens resteert in 2026 € 1,3 miljoen structurele budgettaire ruimte.

Voorgestelde besluiten:

- In de begrotingsjaren 2023, 2024 en 2025 respectievelijk € 4,1 miljoen, € 5,4 miljoen en € 0,7 miljoen te onttrekken uit de algemene reserve ten gunste van de budgettaire ruimte.

4.4. Ontwikkeling Investeringsagenda

Na verwerking van de in deze nota genoemde voorstellen ontwikkelt de investeringsagenda zich als volgt:

(x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026	Totaal
Huidige stand investeringsagenda						39.666
Toevoeging jaarschijf 2026					17.500	17.500
Terugvloeiing voorfinanciering corona	300					300
Beschikbaar in investeringsagenda voor keuzes najaarsnota						57.466
Bestedingsgereed voorjaarsnota 2022	-475	-5.425	-2.750			-8.650
Resteert na keuzes voorjaarsnota						48.816
Verdere investeringsbehoefte	-3.975	-11.762	-17.055	-24.384	-17.975	-75.151
Overprogrammering						-26.335

Met dit alles resteert tot eind 2026 nog € 48,8 miljoen voor toekomstige investeringen, met de kanttekening dat de ruimte voor 2022 nihil en voor 2023 zeer beperkt is. De totale investeringsbehoefte, met projecten zoals natuurontwikkeling, economische innovatie, infrastructuur en wonen, ligt hoger.

De overprogrammering bedraagt afgerond 1,5 en is in lijn met voorgaande jaren. Een dergelijke overprogrammering heeft tot nu toe niet tot problemen geleid. Hierbij wordt wel opgemerkt dat in het begrotingsjaar 2026 de programmering van de investeringsagenda nog maar beperkt is ingevuld. Op het moment dat er meer zicht is op de uitvoering van de strategische opgaven, mede in relatie tot de grote landelijke transitieopgaven, zullen echter ook nieuwe investeringsvraagstukken ontstaan.

Voorgesteld besluit: In het begrotingsjaar 2026 vanuit de budgettaire ruimte € 17,5 miljoen toevoegen aan de investeringsagenda.

4.5. Ontwikkeling algemene reserve en weerstandsratio

Met inachtneming van de voorstellen in deze voorjaarsnota ziet het verloop van de algemene reserve er als volgt uit:

(x € 1.000)	2022	2023	2024	2025	2026
Beginstand	32.796	32.707	23.462	16.910	16.170
Reeds eerder besloten mutaties	-8.073	-5.158	-1.165		
Bestemming jaarrekeningsaldo 2021	7.084				
Vrijval voorfinanciering coronaherstelmaatregelen (paragraaf 2.2)	900				
Onttrekking ten gunste van budgettaire ruimte		-4.087	-5.387	-740	
Eindstand	32.707	23.462	16.910	16.170	16.170

In onze brief van 7 december 2021 hebben we u geïnformeerd over het beleidsplan 2022 NV Westerscheldetunnel. Daarin gaan we ook in op de verwachte tijdelijke negatieve stand van de bestemmingsreserve Westerscheldetunnel, die ook samenhangt met de ontwikkelingen van het aantal passages als gevolg van Covid-19. Om die negatieve stand te doorbreken kan dat betekenen dat we de negatieve stand tijdelijk overhevelen uit de algemene reserve. De algemene ruimte biedt ook deze ruimte. We volgen de ontwikkelingen omtrent de passages nauwlettend en zullen u bij het aanbieden van het jaarverslag 2021 van de NV Westerscheldetunnel nader over informeren.

Na de voorgestelde mutaties op de algemene reserve bedraagt de algemene reserve eind 2026 € 16,2 miljoen. In de jaarstukken 2021 is aangegeven dat het benodigde weerstandvermogen om bekende risico's op te vangen € 5,5 miljoen bedraagt. Dat betekent dat de ratio 'algemene reserve' op dit moment ruim 2,9 bedraagt. Die voldoet daarmee ruimschoots aan het minimale niveau van 1,0 en biedt ruimte om eventuele toekomstige knelpunten te kunnen opvangen.

Zoals eerder toegelicht is er sprake van veel onzekerheden, onder meer de financiering vanuit het Rijk, maar ook op economisch gebied. In deze voorjaarsnota hebben we de beschikbare ruimte voor de komende jaren maximaal ingezet, met als uitgangspunt dat de begroting voor 2024 sluitend moet zijn, uitgaande van de huidige ambities. Er zullen wel keuzes nodig zijn voor de periode daarna. In de najaarsnota geven wij daar meer perspectief op. Op termijn kunnen dividenden vanuit Evides en PZEM zorgen voor verruiming van het financieel perspectief, hoewel die vermoedelijk weer getemperd worden via het provinciefonds. De algemene reserve biedt nog enige ruimte voor incidentele vraagstukken.

We blijven onze financiële positie nauwlettend volgen en zullen u daar uiterlijk in de najaarsnota verder over informeren.

5. Kaderstelling begroting 2023 en verder

5.1. Toevoegen jaarschijf 2026

De voorjaarsnota schetst het meerjarenperspectief 2023-2026 en de kaders voor de nieuwe begroting 2023, die wij in het najaar aan u voorleggen. In de begroting 2023 wordt de jaarschijf 2026 toegevoegd. Wij stellen voor deze jaarschijf op dezelfde wijze in te vullen als de jaarschijf 2025, rekening houdend met het reeds eerder genomen besluit voor toekenning van bedragen voor het begrotingsjaar 2026.

5.2. Indexering

Om prijsindexeringen op te kunnen vangen worden de materiële budgetten in de meerjarenbegroting jaarlijks geïndexeerd, conform de financiële verordening (artikel 3.6). Daarin is ook bepaald dat het percentage telkens voor een periode van vier jaar wordt vastgesteld. In de voorjaarsnota 2020 is besloten dat voor de begrotingsjaren 2021 tot en met 2024 het jaarlijkse indexpercentage 1% bedraagt.

We onderkennen dat de huidige inflatie aanzienlijk boven dit indexeringspercentage van 1% ligt. Daarom hebben we voor de budgetten die een onvermijdelijk karakter hebben, zoals onderhoudsbudgetten infrastructuur (par. 3.1), energiekosten (par. 3.4.7), maar ook salarissen (par. 3.2.3) en IKS budgetten (par. 3.2.3) een indexering toegepast die in zekere mate anticipeert op deze ontwikkelingen. Desondanks erkennen we dat het huidige inflatiepercentage zo hoog is dat onze financiële ruimte onvoldoende toereikend is om deze inflatie geheel af te dekken. Binnen de budgetten die een meer vrij karakter hebben, zullen we zo nodig nog scherper aan de wind varen om binnen de mogelijkheden van die budgetten de voorgenomen acties uit te voeren.

Wij zullen de ontwikkelingen actief monitoren en in de najaarsnota - indien noodzakelijk - met aanvullende voorstellen komen om budgetten die (dreigen te) overschrijden te voorzien van aanvullende dekking.

Voorgesteld besluit: Op de materiële budgetten in de begroting 2023 en verder een indexering toepassen van 1%, waarbij voor een aantal specifieke budgetten, zoals opgenomen in paragraaf 3.2.3. een afwijkend indexeringspercentage wordt toegepast.

5.3. Financiële indicatoren begroting en jaarstukken

Afgelopen jaar heeft de Rekenkamer Zeeland een quick-scan uitgevoerd naar de financiële kengetallen in de jaarstukken 2020. Daaruit zijn een aantal aanbevelingen naar voren gekomen, waarover wij de auditcommissie in haar vergadering van 10 december 2021 hebben geconsulteerd:

- In de jaarstukken en begroting hanteren wij reeds de algemene signaalwaarden die op basis van het gemeenschappelijk financieel toezichtskader (GTK¹) ook van toepassing zijn voor de gemeenten:

Waarderingscijfer	Minst risicovol	Neutraal	Meest risicovol
Netto schuldquote	<90%	90-130%	>130%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	<90%	90-130	>130%
Solvabiliteitsratio	>50%	20-50	<20%
Grondexploitatie	<20%	20-35	>35%
Structurele exploitatieruimte (begroting)	>0%	0	<0%
Belastingcapaciteit	<95%	95-105	>105%

- Op basis van de consultatie van de auditcommissie constateren we dat deze algemene signaalwaarden ook van toepassing zijn op onze provinciale begroting en jaarstukken.
- Bij afzonderlijke investeringsbesluiten met een netto omvang van meer dan € 15 miljoen zullen wij aangeven wat de gevolgen zijn voor de financiële kengetallen in relatie tot de algemene signaalwaarden.

Voorgesteld besluiten:

- Algemene signaalwaarden van toepassing verklaren voor de provinciale begroting en jaarstukken.
- Bij afzonderlijke investeringsbesluiten met een netto omvang van meer dan € 15 miljoen rapporteren over de gevolgen van de financiële kengetallen in relatie tot deze algemene signaalwaarden.

¹ https://www.zeeland.nl/sites/default/files/digitaalarchief/IB19_5aa214fa.pdf

Bijlagen

Bijlage 1: Budgettaire neutrale effecten - 1^e ronde budgetbewaking 2022

In paragraaf 3.3 hebben we stilgestaan bij de budgettaire effecten uit de eerste ronde budgetbewaking. Daarnaast zijn er een aantal budgettaire neutrale effecten, zoals budgetoverhevelingen naar een ander begrotingsjaar, of verschuivingen tussen verschillende doelstellingen binnen een begrotingsjaar. Ook het opnemen (uitsplitsen) van baten en lasten binnen een doelstelling valt onder de budgettaire neutrale effecten.

In deze bijlage geven we op doelstellingsniveau een nadere toelichting op de budgettaire neutrale effecten in het kader van deze eerste ronde budgetbewaking:

		2022		2023		2024		2025	
X € 1.000		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Overhevelen budgetten									
010104	Thermphos								
Overheveling van middelen proceskosten Wind in de Zeilen naar de juiste begrotingsdoelstelling. Zie doelstelling 020104.	-24								
010204	Slimme mobiliteit								
Raming van rijksmiddelen SPUK Haalbaarheidsonderzoeken landelijk dekkend netwerk duurzame tank- en laadinfrastructuur wegtransport en binnenvaart.	42	-42							
010206	Stikstof								
Effect < € 25.000.	2	-2							
020103	Milieu: goed woon- en werkklimaat								
Zie doelstelling 010206.	50	-50							
020104	Law Delta								
Zie doelstelling 010104.	24								
020301	Ruimtelijke kwaliteit: wonen								
Raming van rijksmiddelen SPUK ten behoeve van een kwalitatief hoogwaardige en duurzame woon- en leefomgeving in NOVI-gebied North Sea Port District.	207	-207							
030106	Een volhoudbare landbouw								
De beschikbare cofinanciering voor POP3-openstellingen 2022 is volgens de huidige planning toereikend. De middelen worden verdeeld tot en met 2027.	-1.000		200		200		200		
040103	Concurrentiepositie Zeeuwse ondernemers								
Overheveling van beschikbare middelen om de subsidielast van een meerjarige project-subsidie ENZuid (2022-2024) te dekken. Op grond van financiële regelgeving dient de totale subsidielast verantwoord te worden in het	31		- 16		- 16				

		2022		2023		2024		2025	
X € 1.000		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
boekjaar van de startdatum van de projectperiode, in dit geval 2022. Zie eveneens doelstelling 040105.									
040105	Innovatieinfrastructuur en –fondsen								
Zie doelstelling 040103.		31		- 16		- 16			
050101	Doelmatig en doeltreffend beheer (water)wegen								
Overheveling van middelen SPUK Slimme mobiliteit naar de juiste begrotingsdoelstelling. Zie doelstelling 050107.		30							
050107	Uitvoering slimme mobiliteit								
Zie doelstelling 050101		-30							
060101	Toekomstbestendige culturele infrastructuur								
Overheveling van beschikbare middelen om de subsidie van een meerjarige projectsubsidie Regionale Cultuurarrangementen (2022-2024) te dekken. Op grond van financiële regelgeving dient de totale subsidie last verantwoord te worden in het boekjaar van de startdatum van de projectperiode, in dit geval 2022.		961		-480		-480			
Effect < € 25.000.		2	-2						
060102	Cultureel erfgoed								
Het juist ramen van middelen restauratie rijksmonumenten t.b.v. gewijzigde regelgeving lastenneming subsidies. Zie doelstelling 980699.		364		188					
060401	Leefbaarheid, brede welvaart, versterking zorginfrastructuur								
Overheveling van beschikbare middelen om de subsidie van een meerjarige projectsubsidie Pont Sluiskil (2022-2023) te dekken. Op grond van financiële regelgeving dient de totale subsidie last verantwoord te worden in het boekjaar van de startdatum van de projectperiode, in dit geval 2022.		20		-20					
960103	ICT								
Overheveling van de budgetten voor het beheer en de doorontwikkeling van twee applicaties naar de doelstelling waar ook de beheer- en doorontwikkelingskosten van de andere applicaties uit bekostigd worden. Zie doelstelling 960104.		80		73		73		73	
960104	Overige overhead								
Zie doelstelling 960103.		-80		-73		-73		-73	
980699	Bestemmingsreserves – Programma 6 Iedereen telt								
Zie doelstelling 060102.		-364		-188					

Bijlage 2: Ontwikkeling grondbank en kavelruil

In de nota grondbeleid 2016 is opgenomen dat er over vastgoed aan PS wordt gerapporteerd in de voorjaarsnota, najaarsnota en de jaarrekening. In de jaarrekening 2021 vindt u de rapportage over dat jaar. De huidige verantwoordingsperiode betreft de eerste drie maanden van 2022.

Voortgang 2022

In de begroting 2022* is de volgende doelstelling afgesproken:

- Provinciale opgaven: o.a. verwerving 125 hectare voor natuur (NNZ, biodiversiteit), infrastructuur (Zanddijk, N290), (zoet)water, stikstof**
- 15 kavelruilen (inschatting)
- 400 hectare landbouwstructuurverbetering (inschatting)
- Saldo € 46.000 inkomsten tijdelijk beheer (verschil tussen uitgaven en (pacht)inkomsten)
- Faciliterende rol provincie in het stedelijk gebied (stedelijk verkavelen) versterken
- Definitief positioneren Kenniscentrum Grond en Eigendom
- Nota Grondbeleid 2022 afronden en voorleggen ter besluitvorming

* Paragraaf grondbeleid - begroting 2022

** De te realiseren doelstellingen met betrekking tot doelrealisatie, kavelruilen en landbouwstructuurversterking zijn gemiddelden en een inschatting van een jaarlijks te bereiken resultaat. Deze gemiddelden gaan uit van de doelstellingen in de nota grondbeleid en nieuwe ontwikkelingen.

Als provincie kopen en verkopen we gronden voor o.a. infrastructuurprojecten en natuur. Dat doen we rechtstreeks op locatie. Maar we kopen ook ruilgrond aan. Deze ruilgrond zetten we via vrijwillige kavelruilen in om onze doelen te realiseren. Een van de belangrijke doelen die we via kavelruilen realiseren is landbouwstructuurverbetering. Hierbij worden percelen beter verkaveld, zodat ondernemers efficiënter kunnen werken. Vaak wordt ook een kortere afstand van de kavels tot de boerderij gerealiseerd. Dat leidt tot minder verkeersbewegingen, minder uitstoot en een grotere verkeersveiligheid. Gronden in onze grondbank worden jaarlijks verpacht zodat ze vrij blijven om te ruilen.

De grondmobiliteit is laag. Er is een grote vraag naar goede landbouwgrond en het aanbod ervan is beperkt. Dit resulteert al jaren in een hoge grondprijs. Verwerven van strategische grond en direct benodigde grond op locatie is daardoor niet eenvoudig. Ondanks deze grondmarkt, zijn de resultaten tot op heden positief te noemen. Mede dankzij ons netwerk, onze strategische grondbank en ons Kavelruilbureau.

Tot 1 april is er 1 kavelruil gepasseerd bij de notaris. Daarbij waren 6 partijen betrokken en is er 73 hectare van eigenaar gewisseld. Bij de notaris liggen nog eens 7 kavelruilen ter afronding met een totale oppervlakte van 47 hectare en 31 deelnemers. Het aantal kavelruilen en deelnemers verloopt volgens planning. Er is de laatste jaren wel een trend waar te nemen in de omvang van de kavelruilen. Deze neemt af.

De gevolgen van de huidige crisis zijn voor de waarde van ons vastgoed tot op heden niet negatief. Vlucht van kapitaal in veilige beleggingen is (net als bij de vorige crisis) reëel gebleken. De waarde van ons bezit is daarmee stabiel tot licht stijgend.

In de onderstaande tabel is de realisatie over de periode 1 januari tot 1 april 2022 weergegeven, waarbij kan worden geconstateerd dat de omvang van de grondbank licht is afgenomen en dat er per saldo een positief resultaat (winst) is gerealiseerd:

(Bedragen x € 1 mln.)	Per 1 januari 2022	Tot en met voorjaarsnota 2022	
		€	Hectares
Stand aanwending krediet Grondbank Zeeland van max € 66 miljoen (gronden en opstallen)	€ 41,1	€ 41,5	
Aantal hectares Grondbank, waarvan	1.169		1.163
NPW	316		316
Overige strategische gronden	853		847
Aantal hectares /€ verworven, waarvan		€ 0,3	4
NPW		€ -	-
Grondbank Zeeland		€ 0,1	1
Overig		€ 0,2	3
Aantal hectares / € verkocht, waarvan		€ 0,1	7
NPW		€ -	-
Grondbank Zeeland		€ 0,7	7
Overig		€ 0	-
Aantal transacties met winst			# percelen
NPW			-
Natuur			-
overige strategische gronden			-
cumulatieve winst		€ 0,2	3
Aantal transacties met verlies			# percelen
NPW			-
Natuur			-
overige strategische gronden			-
cumulatief verlies		€ -	-
Gerealiseerde hectares doelen			
Natuur*			3
Infra**			-
water***			-
overige, zoals.....			2
Gerealiseerde aantal kavelruilen			1
met totaal aantal deelnemers			6
met ha structuurverbetering			73

* Verwerving wordt gefaciliteerd door de grondbank en het kavelruilbureau.
Meestal is een particuliere terreinbeheerder de verwervende partij.
Via de subsidieregeling SKNL worden deze doelen verantwoord.

** Waterdoelen worden voornamelijk door het waterschap verworven, waarbij de grondbank en het Kavel ruilbureau faciliterend zijn.

*** Aankopen t.b.v. o.a. Zanddijk, landbouwrouten Poortvliet, Othene zijn in voorbereiding.

**** Via een kavelruil heeft de gemeente Hulst grond verworven voor de rondweg Vogelwaarde.

COLOFON

Uitgave
Provincie Zeeland

Fotografie
Beeldbank Provincie Zeeland

Bezoekadres
Provinciehuis, Abdij 6
4331 BK Middelburg

Contact
provincie@zeeland.nl

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten op 19 april 2022

